

Silicitové sekery v eneolitu a starší době bronzové Čech¹

Milan Zápotocký

Abstrakt: Soubor silicitových seker a tesel z území Čech čítá 74 exemplářů. Morfologicky je velmi pestrý, což se dá vysvětlit periferní polohou země vůči produkčním centrům této industrie v Pobaltí a Polsku. Podle datovaných nálezů (21 ks) se zde tyto nástroje vyskytly v kontextu nejméně šesti kulturních skupin. Typově nejstarší je sekera z Pňova, z doby kultury nálevkovitých pohárů. Další datované kusy pocházejí z výšinného sídliště řivnáčské kultury a z hrobů kultur kulovitých amfor, šňůrové, zvoncovitých pohárů a proto- až staroúnětické. Z hlediska funkce představovaly bezpochyby ceněnou komoditu, jež plnila roli prestižních zbraní, vyhrazených, podobně jako bojové sekeromlaty či severské dýky starších typů, vrstvě mužů – bojovníků. Zbývající část souboru tvoří ojedinělé nálezy, podle typového složení spadající vesměs do stejného časového rámce jako datované nálezy. Z jejich geografického rozložení je patrná vazba na říční a pozemní komunikace.

Klíčová slova: silicitové sekery – Čechy – eneolit – starší doba bronzová – dálkové komunikace

1. Úvod

Mezi nálezy broušené industrie se nástroje z pazourku či jiných druhů silicitových hornin v Čechách vyskytují jen výjimečně, v případě dýk či srpů jde navíc o solitéry nápadné nejen surovinou, ale i tvarem. Jejich vzácnost je zde dána již skutečností, že surovinové zdroje podmiňující produkci artefaktů této velikosti se nacházely ve vzdálenostech přesahujících tři sta kilometrů. Logicky se proto považují za importy. Že jejich hodnota – skutečná i prestižní – v prostředí domácího eneolitu a starší doby bronzové musela být značná, naznačuje i ta skutečnost, že pokud se – opět jen výjimečně – naleznou v hrobové výbavě, pak vesměs v situacích

ukazujících na vyšší, minimálně „bojovnícký“ status jejich držitelů. Řídkost jejich výskytu je možno konkretizovat na regionální úrovni na příkladě Čáslavské kotliny: zde jedním z poznatků práce zaměřené na vztah broušené industrie a osídlení (*Zápotocký 2000*), bylo zjištění, že v celkové sumě kamenných seker a tesel podíl silicitových nepřesahuje 1%.

Ještě k terminologii. V literatuře se standardně používá označení „sekery“, i když značná část jich má ostří více či méně teslovitě asymetrické, tj. příčné, a z funkčního hlediska proto jde o tesly nebo dláta. Určit, zda jde o sekeru, teslu či dláto se tedy dá jen pokud je k dispozici bokorys daného nástroje.

2. K historii výzkumu

V první reálné koncepci českého pravěku se pazourkové sekery spolu s dýkami a srpy kladly do „doby přechodní“ s vazbou na skupinu severní, „nordickou“ (*Buchtela – Niederle 1910, 29, t. I: 7, 8*), kteréžto označení se posléze ukázalo být konglomerátem skupin vyplňujících období staršího a středního eneolitu. Také první kolekci těchto artefaktů, vesměs ze sbírky pražského Národního muzea, vyobrazuje *A. Stocký (1924, t. 9–16)* v kontextu pozdní doby kamenné, do níž ovšem počítal i „kulturu předúnětickou“. Že jejich výskyt kladl právě do doby této kultury, usuzujeme už proto, že ve svém stěžejním díle o Čechách ve „věku kamenném“ výslovně praví, že z doby nordické kultury „pazourkových seker nebylo nalezeno ani v hrobech ani na sídlištích až na jedinou výjimku ze Zámek u Bohnic „ (*Stocký 1926, III*). Nezmiňuje je ani při popisu mladoeneolitických kultur a s jejich skicami se v jeho práci setkáme až na typové tabulce obr. 77 v části označené „únětická kultura I“. Důvodem pro zařazení do starší únětické kultury byl bezpochyby objev hrobů z Pátku (*Hellich 1921*), jakož i starší nález z Hospozína, s nimiž

¹ Práce byla dokončena s finanční podporou Grantové agentury ČR v rámci grantového projektu č. 405/10/1499.

oběma A. Stocký pracoval v přípravných studiích pro zamýšlené dílo o Čechách v době bronzové (Stocký 1927). Tento názor se promítl i do datování ojedinělých nálezů pazourkových seker, přicházejících do muzejních sbírek ve dvacátých a třicátých letech i v poválečné době (kupř. Böhm 1932; Dvořák 1936, 47; J. Filip 1948, 179, 184); L. Hájek (1954, 175) při úvaze o stáří pazourkové dýky z Benešova říká, že patří, „podobně jako většina plochých pazourkových seker, únětické kultuře“.

Nicméně skutečnosti, že je třeba počítat s dřívějším, před-únětickým výskytem těchto artefaktů si byl vědom už J. Schránil (1928, 68). Vedla jej k tomu sekera z prosmyckého hrobu kultury kulovitých amfor, kterou správně určil jako „dicknackige Feuersteinaxt“ a označil za typ u nás cizí, importovaný ze severu, s případným dovětkem, že z ojedinělých nálezů těchto seker „kann kein einziger hier [tj. do pozdní d. kamenné, pozn. autora] eingereiht werden, weil ähnliche Formen weit zahlreicher noch in der älteren Aunjetitzer Kultur auftreten“. Potvrzením déledobé frekvence silicitových seker v českém pravěku se staly i sekery z hrobů kultury zvoncovitých pohárů v Kolíně (Dvořák 1931). V poválečném období se pak jejich výskyt v rámci eneolitu posunul ještě hlouběji: do doby kultur šňůrové (Buchvaldek 1967) a řivnáčské (Žápotocký 2002).

3. Nálezová база, klasifikace

Výskyt pazourkových seker, dýk a srpů jsem zaznamenával v muzeích a literatuře zhruba od počátku 60. let, souběžně se sběrem sekeromlatů KNP, vcelku však jen příležitostně, jako vedlejší téma zajímavé souvislostí s problematikou severských importů do prostředí českého eneolitu, a také v návaznosti na svou první práci věnovanou této problematice (Žápotocký 1961). Většina jich je ze sbírek českých muzeí, jejichž depozitáře jsou dnes pro badatele jen zčásti přístupné; předpokládám, že i z tohoto důvodu má následující soupis, byť neúplný, svou informační hodnotu. Sestává zčásti z exemplářů porůznu již publikovaných, zčásti z nálezů, jež jsem měl možnost zaznamenat v muzejních sbírkách. Nečiní si nárok na úplnost; reálný počet těchto artefaktů z území Čech bych odhadoval zhruba na dvojnásobek.

Celkem evidujeme 74 ks seker, tesel a dlát zhotovených z různých druhů silicitových hornin; jako surovina je v literatuře zpravidla udáván baltický pazourek či silicity glacienních sedimentů.

Z hlediska provenience pochází 16 ks (č. 5–20) z výbavy hrobů, ze sídlištního prostředí jsou spolehlivě 4 ks (č. 1–4; tesla č. 59 je sice z areálu výšinného sídliště, leč ze sběru) – celkem tedy 20 datovaných kusů. Zbývajících 54 ks (=73%) jsou nálezy ojedinělé a při snaze o jejich časové zařazení jsme proto odkázáni na typologické určení, jež závisí, jak už řečeno, na stavu dokumentace. Ta je bohužel do značné míry neúplná: nárys a bokorys, event. i profil jsou k dispozici u 44 ks (59,5%), u 4 ks známe jen nárys a u 2 ks jen bokorys (srv. tab. 1, sloupec „obr.“). U zbývajících 24 ks, tj. u plné třetiny, kresebná dokumentace chybí; jde o exempláře známé jen z literatury, o nichž většinou nevíme víc, než že se jedná o „pazourkovou sekeru“.

Klasifikace seker a tesel, které jsou nejpočetnějšími tvary kamenné broušené industrie, je v našem předběžném třídění založena na volbě a pořadí morfologických znaků (obr. 17–20). V literatuře užívané postupy se různí: primární může být profil a druhotně až tvar nástroje v nárysu (kupř. Brandt 1967: Rundbeile – Ovalbeile – Rechteckbeile). Jindy, jako kupř. u seker z polských silicitů, se hlavní důraz klade na tvar bočnic v nárysu (přímé – konvexní: Balcer 1975: 116). U severských pazourkových seker, jejichž typologie se propracovává už od dob O. Montelia a S. Müllera a je přitom stále předmětem diskuse (kupř. Strahl 1985; Schirren 1997, 20; Lüth 2003), se vychází z nárysu i bokorysu (spitznackige – dünnnackige – dicknackige Beile) a podrozdělení z profilu či dalších znaků (kupř. Nielsen 1977; týž 1979; Ebbesen 1984 a d.). Pro rozdělení na sekery s tenkým nebo silným břitem (dünnblattige – dickblattige), aplikované u nástrojů kratších než 16 cm – což je případ prakticky celého našeho souboru – se bere hodnota 21–22 mm pro max. výšku na bokorysu („v. B.“ na obr. 17; Lüth 2003, 8; podle Nielsen 1977, 110 je to až 24 mm). My se přidržíme severské terminologie i metodiky, už proto, že u většiny našich pazourkových seker a tesel se počítá s původem v severské oblasti. Orientace v tamní problematice však není snadná, protože jednotlivá klasifikační schémata se liší. Když před 25 lety E. Strahl (1985) detailně srovnával názory jednotlivých autorů, už názvem své práce se ptal, zda nejde o „unendliche Geschichte“.

Předpokládám, že pro tuto práci je podstatné uvědomit si podstatné rozdíly mezi naším a severským nálezovým fondem:

a) **Velikostní rozdíl.** Severská třídění pracují s morfologicky dobře definovatelnými artefakty určité minimální délky, kupř. u seker s tenkým

č.	katastrální území (okres)	datování	typ	úprava povrchu: broušené partie			délka (mm)	obr.
				S + B	S	O		
1	Kutná Hora (Kutná Hora)	ŘIV	Ss 3	x			116	1:1
2	"	ŘIV	x	x			(28)	1:3
3	"	ŘIV	Ss	x			(26)	1:2
4	"	ŘIV	x	x			(25)	0
5	Běšice (Chomutov)	KKA	Ds 1	x			82	2:1
6	Prosmyky (Litoměřice)	KKA	Ts 2b		x		112	2:2
7	Brňany (Litoměřice)	ŠK	Ts 7			x	97	4:2
8	Břešťany (Teplice)	ŠK	Ts 7			x	104	3:2
9	Čachovice (Chomutov)	ŠK	Ts 7			x	89	5:2
10	Klučov (Kolín)	ŠK	Ts 5			x	70	6:1
11	Ústí n. L. – Trmice (Ústí n.L.)	ŠK	Ts 2a		x		69	4:4
12	Most (Most)	ŠK ?	x	?	?	?	?	0
13	Kolín (Kolín)	ZP	Ss 7?		x		135	7:1
14	"	ZP	Ss 7		x		105	7:2
15	Kutná Hora (Kutná Hora)	ZP ?	Ts 8			x	170	7:3
16	Měšice (Praha-východ)	ÚK I	x	?	?	?	?	0
17	Pátek (Nymburk), hrob 2	ÚK I	Ss 9			x	95	8:6
18	" hrob 3	ÚK I	Ss 9			x	120	8:7
19	Praha-Třebonice (Praha 5)	ÚK II	Ts 5?			x	75	8:15
20	Hospozín (Kladno)	ÚK ?	Ts 5			x	80	8:11;13:2
21	Pňov (okr. Nymburk)	/KNP/	Ss 1	x			124	9
22	Barchov (Hradec Králové)	x	Ts 2a?		x		66	12:6
23	Barchovice (Kolín)	x	x	?	?	?	?	0
24	Byzhradec (Rychnov n. K.)	x	Ss 6a		x		97	11:2
25	Češov (Jičín)	x	x	?	?	?	?	0
26	"	x	x	?	?	?	?	0
27	Dobruška (Rychnov n. K.)	x	Ss 2	x			62	X
28	Dolní Černilov (Hradec Králové)	x	Ts 4		x		75	12:7
29	Dolní Krupá (Havl. Brod)	x	Ss 6b	x			90	11:4
30	Duchcov (Teplice)	x	x	?	?	?	?	0
31	"	x	Ts 10	polotovar			151	11:5
32	"	x	Ss 4	x			115	X
33	"	x	Ts 2a		x		73	X
34	"	x	x	?	?	?	(139)	0
35	Heřmanice (Náchod)	x	Ts 7		x		87	12:3
36	Horní Krupá (Česká Lípa)	x	Ts 2a		x		62	X
37	Hořice (Jičín)	x	Ss 8			x	93	12:2
38	Hradec Králové – okolí (HK)	x	Ss 5	x			88	12:8
39	Hradsko (Mělník)	x	Ss 7?	?	?	?	136	11:7
40	Hryzely (Kolín)	x	Ts 2b		x		112	13:7
41	Hudcov (Teplice)	x	Ts 2a		x		ca 60	X
42	Chlum (Hradec Králové)	x	Ts 7	?			66	12:4
43	Chlumek (Havl. Brod)	x	x	?	?	?	?	0
44	Jedousov (Pardubice)	x	x	?	?	?	88	0
45	Jestřábí Lhota (Kolín)	x	x	?	?	?	?	0
46	Kukleny (Hradec Králové)	x	x	?	?	?	?	0
47	Ledvice (Teplice)	x	Ts 2a		x		115	14:1
48	Libčeves (Louny)	x	x	?	?	?	?	0
49	Libiš (Mělník)	x	Ss 6b ?	?	?	?	89	11:8
50	Litoměřice (Litoměřice)	x	Ts 2b		x		104	X
51	Lužice (Most)	x	x	?	?	?	111	0
52	Miskovice (Kutná Hora)	x	Ts 7			x	(105)	11:3
53	Mohelnice n. Jiz. (Ml. Boleslav)	x	x	?			(84)	0
54	Nížebohy (Litoměřice)	x	x	?	?	?	?	0
55	Noutonice (Praha-západ)	x	x	?	?	?	?	0
56	Nymburk (Nymburk)	x	Ts 6			x	87	13:3
57	Osice (Hradec Králové)	x	Ss 2	x			75	10:2
58	Polubný (Jablonec n. Nisou)	x	x	?	?	?	?	0
59	Praha-Bohnice (Praha 8)	x	Ts 1	?			(65)	11:1
60	Praha-Ďáblice (Praha 8)	x	Ts			x	57	13:1

č.	katastrální území (okres)	datování	typ	úprava povrchu: broušené partie			délka (mm)	obr.
				S + B	S	O		
61	Rohozec (Kutná Hora)	x	Ss 6b	x			119	10:1
62	Sedlec (Karlovy Vary)	x	x	?	?	?	134	0
63	Semeč (Litoměřice)	x	x	?	?	?	88	0
64	Sobčice (Jičín)	x	Ts 5			x	63	12:5
65	Stěblová (Pardubice)	x	Ts 2b		x		100	13:6
66	Strupčice (Chomutov)	x	Ts 2a		x		80	X
67	Střednice (Mělník)	x	x	?	?	?	?	0
68	Sudoměř (Mladá Boleslav)	x	x	?	?	?	?	0
69	Šárovcová Lhota (Jičín)	x	Ts 9			x	99	12:1
70	Únětice (Praha-západ)	x	x			x	55	0
71	Ústí nad Labem (Ústí n. L.)	x	Ts 3		x		93	13:4
72	Veltruby (Kolín)	x	Ts 2b		x		103	14:2
73	Vrbno (Mělník)	x	x	?	?	?	(40)	0
74	bez lokality (SZ Čechy ?)	x	Ts 6			x	94	13:5

Tab. 1: Silicovitě sekery a tesly z Čech: naleziště, datování (zkratky kultur: ŘIV – řivnáčská, KKA – kulovité amfory, ŠK – šňůrová, ZP – zvoncovité poháry, ÚKI, II – protoúnětická a starší únětická), typ (Ss – silicovitá sekera, Ts – tesla, Ds – dláto, x – neurč.), úprava povrchu (broušené partie: S – stěny, B – bočnice, O – ostří), délka (mm), obrázek (X, 0 – je či není k dispozici)

Tab. 1: Silexbeile und -dechseln aus Böhmen: Fundort, Datierung (Abkürzungen einzelner Kulturen: ŘIV – Řivnáč-K., KKA – Kugelamphoren, ŠK – Schnurkeramik, ZP – Glockenbecher, ÚKI, II – proto- und altaunjetitzer K.), Typ (Ss – Silexbeil, Ts – Dechsel, Ds – Meißel, x – nicht bestimmt), Aufbereitung der Oberfläche (geschliffene Partien: S – Wände, B – Seiten, O – Schneide), Länge (mm), Abbildung (X, 0 – steht oder steht nicht zur Verfügung).

týlem bývá spodní hranicí 14 cm, většina jich spadá do intervalu 16–33 cm a velké až „předimenzované“ kusy dosahují délky až 47 cm (Strahl 1985, Abb. 13c podle Nielsen 1977; podobně Schirren 1997, 214, Abb. 127; pro dláta Hoika 1987, Abb. 21). Proti tomu sekery a tesly z našeho souboru jsou z 91% kratší než 125 mm; v pracích o severském neolitu bývají tyto krátké exempláře, s max. silou do 2 cm, zahrnovány do skupiny „Flachbeile“: Hoika 1987, 45) a jen 5 ks je delších (135–170 cm, srv. grafy obr. 15a, b).

b) Svou roli hraje i nízký počet těchto artefaktů z území Čech, odůvodnitelný geografickou a kulturní distancí od produkčních center. Zatímco českých je 74 ks (tab. 1), v severské oblasti se počítají na tisíce: kupř. jen z území Meklenburska – Předních Pomořan je počet pazourkových seker (a tesel) odhadován na 3–4 tisíce (Rassmann 1993, 33).

c) Velký je i rozdíl chronologický. Zatímco datované exempláře v našem souboru jsou až z doby odpovídající konci severského středního neolitu (MN) a mladšímu neolitu (SN), tj. zhruba od k. řivnáčské do starší k. únětické (kap. 4), na severu masová produkce pazourkových seker startovala zhruba o tisíciletí dříve, v době starší KNP (severská per. EN I, ca 39.–35. stol.) sekerami s hrotitým a poté s tenkým týlem, z Čech je z této doby prokazatelně jen sekera z Pňova (kap. 5).

d) Podstatně chudší ve srovnání se severem je proto i spektrum forem v našem souboru zastoupených.

Následující rozdělení je třeba chápat, též s ohledem na už zmíněnou nejednoznačnost severských klasifikací, jako pomocné, k vystižení morfologické šíře nálezů z Čech.

Vycházíme především:

- z tvaru ostří na bokorysu (určuje, zda jde o sekeru či teslu);
- z úpravy povrchu, tj. zda je broušený (A) celý povrch nástroje, tj. stěny, bočnice a týl, (B) jen stěny, (C) jen ostří, a zbývající partie ponechány plošně retušované. Zastoupení těchto tří forem povrchové úpravy (A, B, C) u typově určitelných seker a tesel je markantně odlišné: u seker v poměru 7 – 6 – 3 ($\Sigma=16$ ks), u tesel v poměru 1 – 14 – 14 ($\Sigma=30$ ks včetně jednoho polotovarů); tab. 2, 3.

K dalšímu dělení lze použít nárys, bokorys, profil, event. i relativní šířku (s/d index) a délku nástroje. Při stanovení velikostní třídy vycházíme z grafu obr. 15 (54 měřitelných ks) a z obdobného grafu pro oblast Čáslavské kotliny (189 měřitelných ks: Zápotocký 2002, obr. 39). V obou grafech se jako hraniční nabízejí hodnoty ca 70 a 130 mm. V našem případě má rozdělení do tří velikostních tříd následující počty:

1. krátké	d. 55–75 mm	15 ks (28 %)
2. střední	d. 80–124 mm	34 ks (63 %)
3. dlouhé	d. 135–170 mm	5 ks (9 %)
celkem:		54 ks (100 %)

tvar	typ	č. soupisu (obr.)	dat.	broušené partie			nárys							bokorys				profil			délka				
				S	B	jen O	S (stěny) dle S-úhlu			B (bočnice)		T (týl)		š/d-index	Sb (stěny v bokorysu)				P-index						
							1	2	3	1	2	3	4, 41		1	2	3	4,5	a	b		c			
sekery silicitové (Ss)	1	(Pňov)	21 (9:1)	(KNP)										55	s			x			x		12b	2	
	2	(Osice)	27, 57 (10:2)											65	t	x					x			23a	1
	3	(K.Hora-Denemark)	1 (1:1)	ŘIV										35	t			x				x		22b	2
	4	(Duchcov)	32											50	t	x					x			22a	2
	5	(Hradec Králové)	38 (12:8)											35	s	x							x	32c	3
	6 a	(Byzhradec)	24 (11:2)											60	t			x			x			23a	2
	b	(Rohozec)	29, 49?, 61 (10:1, 11:4, 11:8)											45	t	x						x		23b	2
	7	(Kolín)	14, 13?, 39? (7:1.2, 11:7)	2× ZP										35	s			x					x	23c	2
	8	(Hořice)	37 (12:2)											60	t	x					x			23a	2
9	(Pátek)	17, 18 (8:6.7)	2× ÚK I										30, 45	t				x	x				33a	2	

A - cele broušené (S + B)

B - broušené jen stěny (S)

C - broušené jen ostří (O)

sekery v nárysu obdélníkovité

trapézovité s rovným týlem

trapézovité s obloukovitým týlem

Tab. 2: Silicitové sekery typově určitelné (16 ks): typ, č. soupisu a obr., broušené partie (S – stěny, B – bočnice, O – ostří), tvar v nárysu (stěny S1–3, bočnice B1, 2, týl T3, 4, 41 dle obr. 18), břit (s – silný, t – tenký) a stěny na bokorysu (Sb 1–5 dle obr. 19), profil (a, b, c – nízký, střední, vysoký dle P-indexu a kódové č., srv. obr. 20), délka (1: d. 55–75, 2: d. 80–124, 3: d. 13–170 mm)

Tab. 2: Vom Typ her bestimmbare Silexbeile (16 Stück): Typ, Nr. im Verzeichnis und Nr. der Abb., geschliffene Partien (S – Wände, B – Seiten, O – Schneide), Form in der Vorderansicht (Wände S1–3, Seiten B1, 2, Nacken T3, 4, 41 nach Abb. 18), Schneide (s – stark, t – dünn) und Wände in der Seitenansicht (Sb 1–5 nach Abb. 19), Profil (a, b, c – niedrig, mittelhoch, hoch nach P-Index und Kodendr., vgl. Abb. 20), Länge (1: L. 55–75, 2: L. 80–124, 3: L. 130–170 mm)

Tvarová skladba souboru: ze 47 ks tvarově určitelných (= 63 % z celk. počtu 74 ks) je nejvíce tesel (30 ks = 64 %); jejich počet je proti sekerám (16 ks) téměř dvojnásobný, zatímco podíl dlát (1 ks = 2,2 %) je minimální.

Sekery silicitové (Ss) tab. 2

Určujícím znakem seker je symetrické, vertikální ostří. Tvarem těla, v nárysu slabě trapézovitým (S2) s příkými bočnicemi (B1) spadá většina ze 16 typově určitelných do kategorie seker trapezovitých s rovným (T4, 41) či obloukovitým týlem (T3); výjimkou je sekera Ss 5 (S1, B2), v nárysu obdélníkovitá. Podle úpravy povrchu se dělí do tří skupin:

A. Povrch cele broušený

Ss 1 (Pňov), 1 ks: slabě trapézovitá s tenkým týlem a silným břitem; jde o sekundárně upravený typ severských seker tohoto typu.

Dat.: st./stř. eneolit, KNP?, srv. kap. 4.

Ss 2 (Osice), 2 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) s tenkým týlem a tenkým břitem; Sb1, krátké, š/d 65, nízký profil (P23a).

Ss 3 (Kutná Hora – Denemark), 1 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a tenkým břitem: Sb3, střední délky, š/d 35, nízký profil (P22b).

Dat.: řivnáčská k.

Ss 4 (Duchcov), 1 ks: slabě trapézovitá se silným týlem a tenkým břitem, od předchozích se liší v nárysu slabě obloukovitými bočnicemi (B2) a široce obloukovitým týlem (T3); střední délky, š/d 50, nízký profil (P22a).

Ss 5 (Hradec Kr.), 1 ks: oble obdélníkovitá (Sb1) se silným týlem a silným břitem, dlouhá, š/d 35, vysoký profil (P32c).

B. Broušené jen stěny

Ss 6a, b: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a tenkým břitem, střední délky; dvě varianty lišící se š/d indexem a výškou profilu:

Ss 6a (Byzhradec), 1 ks: Sb3, š/d 60, nízký profil (P23a);

Ss 6b (Rohozec), 3 ks: Sb1, š/d 45, středně vysoký profil (P23b).

Ss 7 (Kolín), 3 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a silným břitem, Sb3, š/d 35, střední délky, vysoký profil (P23c).

Dat.: 2× k. zvoncovitých pohárů.

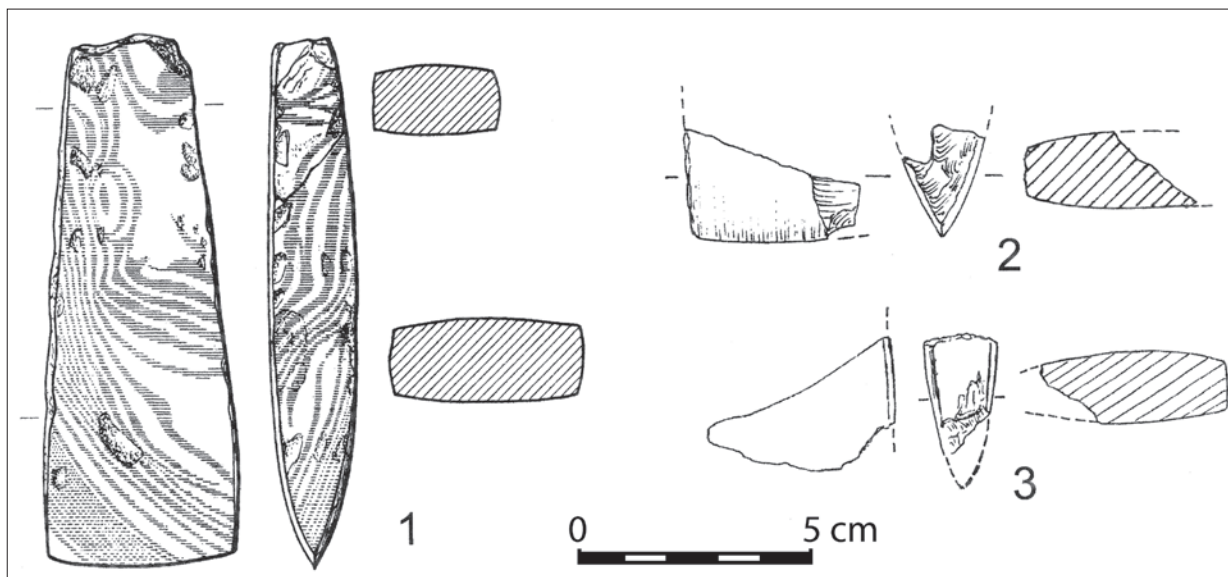
C. Broušené jen ostří

Ss 8 (Hořice), 1 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a tenkým břitem, Sb1, bočnice navíc přebroušené, střední délky, š/d 60, nízký profil (P23a).

Ss 9 (Pátek), 2 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a tenkým břitem, Sb4, 5; š/d 30, 45, střední délky, nízký pravouhelníkový profil (P33a).

Dat.: 2× k. protoúnětická.

Obr. 1: Silicítové sekery z výšinného sídliště řivnáčské kultury Kutná Hora – Denemark (podle Zápotocký – Zápotocká 2008, obr. 93B: 8–10)

Abb. 1: Sillexbeile aus der Höhensiedlung der Řivnáč-Kultur Kutná Hora – Denemark (nach Zápotocký – Zápotocká 2008, obr. 93B: 8–10)

silným týlem a silným břitem, bočnice v nárysu jednostranně konvexní (B3), š/d 45, středně dlouhá s vysokým profilem.

D. Polotovar

Ts 10 (Duchcov), 1 ks: slabě trapézovitá (S2, B1, T4) se silným týlem a tenkým břitem, povrch jen zběžně retušovaný, š/d 38, středně dlouhá se středně vysokým profilem (tvarem blízká Ts 2b či Ts 8).

Dláta silicítová (Ds) tab. 3

Ds 1 (Běšice), 1 ks: obdélníkovité (S1, B1, T?) se silným týlem a břitem, š/d 20, středně dlouhé s vysokým profilem.

4. Silicítové sekery, tesly a dláta: datované nálezy (č. 1–20)

4.1. Řivnáčská kultura (ŘIV)

Kutná Hora (Kutná Hora) – Denemark

Hrazené výšinné sídliště. Během výzkumu v letech 1980–1989 se postupně našly 4 ks., resp. jedna sekera celá a z dalších tří jen typově neurčitelné zlomky.

Vnější příkop (obj. 1)

Při začišťování stěny příkopu v sektoru F

1 Sekera Ss 3 trapézovitá s rovným, silným týlem a tenkým břitem; stěny, bočnice i tyl hlazené, lesklé; pečlivě vypracová-

vaná, nepoškozená; z nepravidelně pruhovaného „páskového“ silicitu; délka 116 mm; př. č. o.1-F-x/48; obr. 1:1.

Sektor B, JV část, 3. vrstva (kamenný zával vnějšího příkopu)

2 Zlomek ostří sekery; stěny i bočnice leštěné; glacigenní (?) silicit; zachovaná délka 28 mm; př. č. B-o1-3-JV/22, obr. 1:3.

Sektory C–D 15–16, výplň vnějšího příkopu, vrstvy 1–3

3 Zlomek ostří sekery; stěny i bočnice leštěné; glacigenní (?) silicit; zachovaná délka 26 mm; př. č. o.1-1/473; obr. 1:2.

Chata-polozemnice (obj. 22)

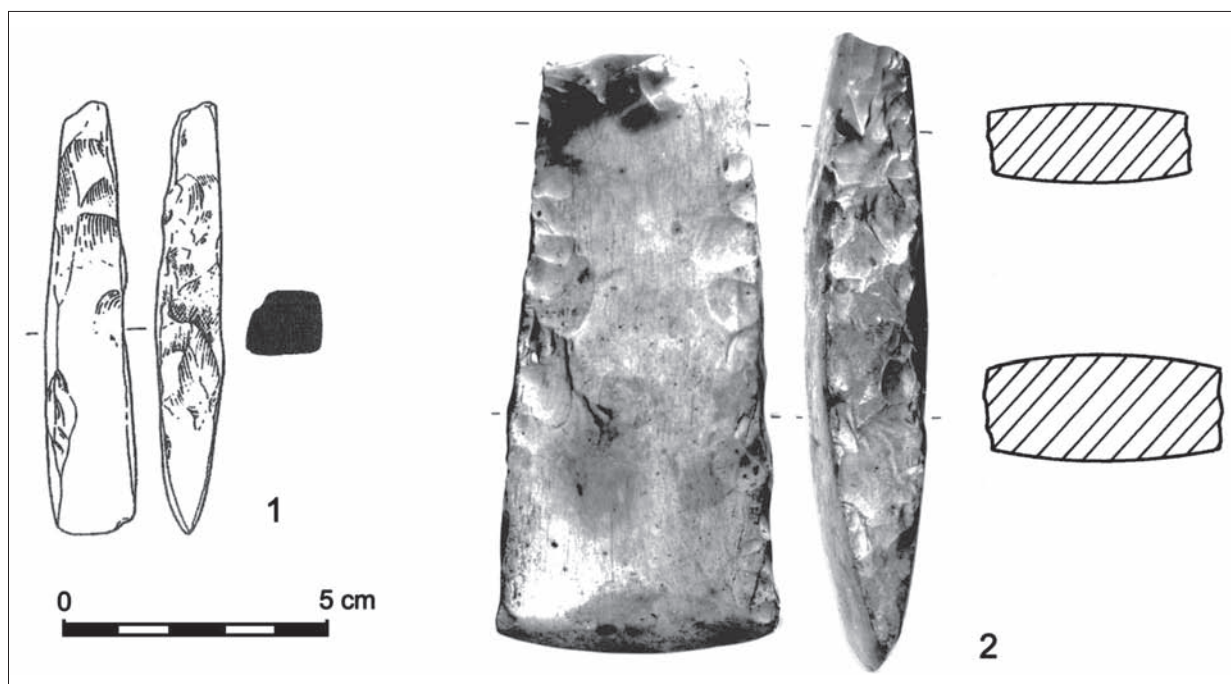
Sektory HI-11,12; z destrukce pece

4 Ze sekery zlomek střední partie; povrch leštěný; hnědý až žlutavě bílý silicit; zach. d. 25 mm; př. č. o.22-p/20 (nevyobrazeno).

LIT: Zápotocký – Zápotocká 2008, 212, obr. 93 B: 8–10.

Z kontextu řivnáčské kultury jsou silicítové sekery spolehlivě známy zatím jen z tohoto výšinného sídliště. Zlomek sekery č. 4 je z polozemnice na předhradí a datuje se proto do starší stavební fáze Denemarku. Zbývající, sekera č. 1 a zlomky č. 2, 3, se našly ve výplni vnějšího příkopu z mladší fáze a v rámci řivnáčského osídlení nejsou blíže datovatelné.

Sekera č. 1 typu Ss 3 je zhotovena z páskového silicitu těžného v oblasti středopolských Krzemionek Opatowskich (Balcer 1983). Vzhled, zachovalost i daleký původ naznačují, že se jednalo o nepracovní artefakt z kategorie prestižních

Obr. 2: Silicové dláto a tesla z hrobů kultury kulovitých amfor: 1 – Běšice; 2 – Prosmuky (1 podle Dobeš 1998, Abb. 3)

Abb. 2: Silicxmeißel und Silicxdechsel aus Gräbern der Kugelamphorenkultur: 1 – Běšice; 2 – Prosmuky (1 nach Dobeš 1998, Abb. 3)

předmětů-insignií. Jejich produkce i rozšíření (až do vzdálenosti 500 km) jsou obecně spojovány s KKA, v jejichž hrobech na území Velkopolska se, často v perfektním provedení a nepoškozené, nacházejí (kupř. *Wiślański 1979, 286*) a jako prestižní artefakty se též interpretují (*Lech 1998, 134*). Výjimečnost sekery z Denemarku podtrhuje fakt, že jde zatím o jediný artefakt z této suroviny z území Čech. Poněkud jiná je v tomto směru situace v sousedství, na Moravě: ta leží blíže výrobním centřům a sekery z páskového pazourku jsou tam známé už ze 17 lokalit (*Podborský et al. 1993, 157; Přichystal – Šebela 2004*).

Jiná funkční interpretace se nabízí v případě tří typově neurčitelných zlomků seker č. 2–4, vyrobených patrně z baltského pazourku. Jejich fragmentární stav nevyklučuje, že mohly sloužit k běžné práci.

V souboru broušené industrie z Denemarku představují pazourkové sekery spolehlivě artefakty mimočeského původu, pocházející jednak ze severovýchodu, z ložisek ve středním Polsku, vzdálených od nás vzdušnou čarou ca 420 km, jednak ze severu, z Pobaltí či jižní Skandinávie. V obou případech šlo zřejmě o komodity získávané prostřednictvím kultury kulovitých amfor (KKA), i když z různých směrů: sekera č. 1 z dílen činných na území velkopolské KKA, zbývající tři nejspíše přes území západní skupiny KKA, kde jsou hrobové nálezy pazourkových seker z baltského pazourku relativně

časté (*Nagel 1985, 15*). Za import via západní KKA se považují i pazourkové sekery z výšinných sídlišť bernburské kultury, paralelní s řivnáčskou, v sousedním Sasku (*Beier 1988, 30*).

Druhou výšinnou lokalitou s nálezem pazourkového makroartefaktu jsou **Zámka** v Praze-Bohnicích: krátká, oblé obdélníkovitá tesla typu Ts 1 (kap. 5, č. 59), o jejíž příslušnosti k tamnímu eneolitickému („nordickému“) osídlení uvažoval již *A. Stocký (1926, 111)*, je ale bez nálezových souvislostí; tvarem i rozměry je blízká spilitovým teslicím „slánského typu“ řivnáčské kultury.

4.2. Kultura kulovitých amfor (KKA)

Běšice (Chomutov)

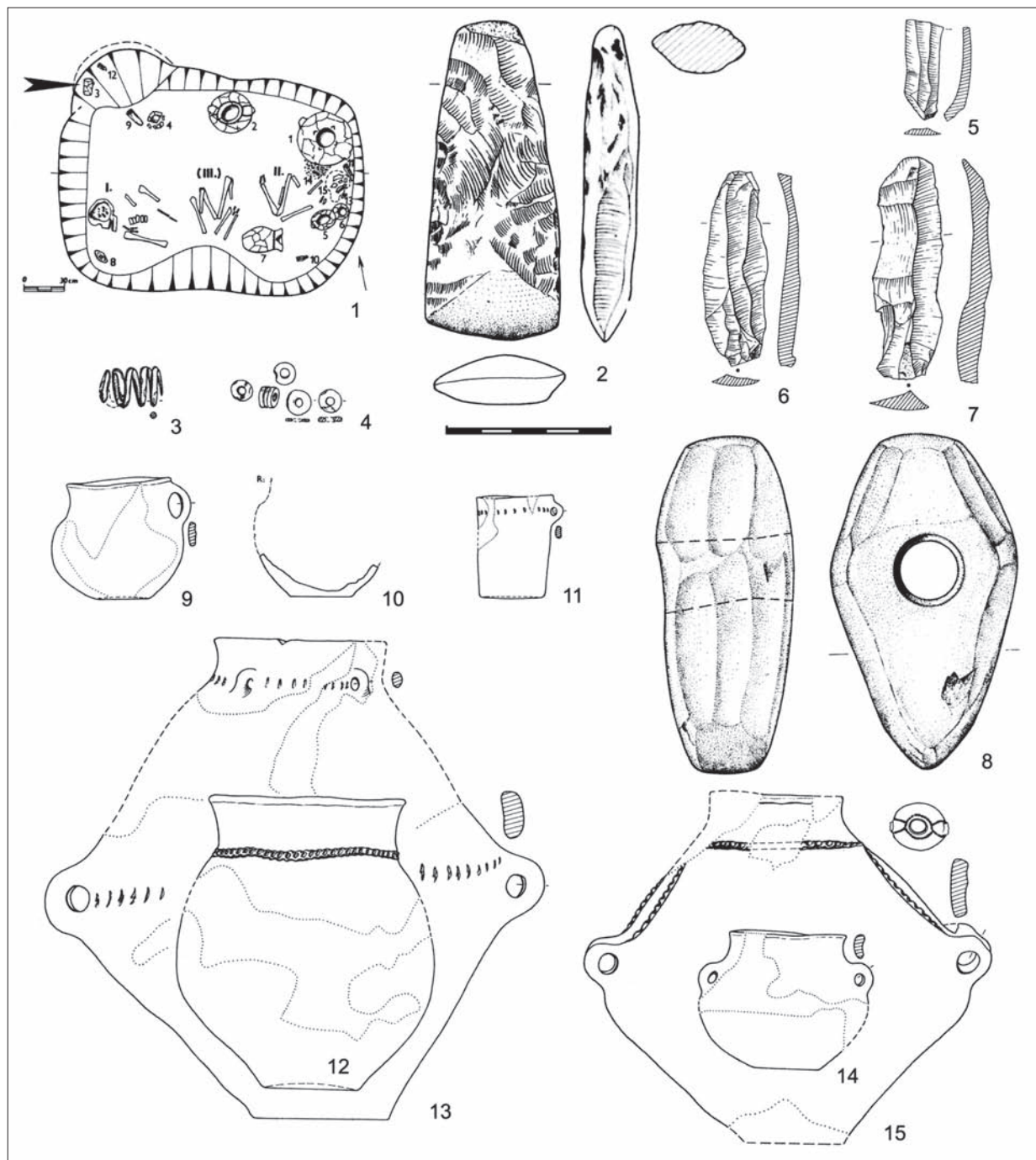
Ostrožna nad levým břehem Ohře, dvůr domu č. 10. Nález z 9. 2. 1936, bez bližších údajů.

Kostrový hrob

Zbytky kostry ve skrčené poloze, orient. V–Z, jejíž milodary byly vyzvednuty ještě před příchodem pracovníka M Kadaň: 3 nádoby zdobené (dvojchá a čtyřchá amfora, sekeromlat s hřebenem typu N I, kostěný hrot, kančí lebka a pazourkové dláto).

- 5 Dláto úzce obdélníkovité, stěny a bočnice přebroušené; baltský pazourek; délka 82 mm; M Chomutov; obr. 2: 1. LIT: *Preidel 1937; Dobeš 1998, 133, Abb. 3.*

Obr. 3: Silicítové tesly z hrobů kultury se šňůrovou keramikou: Břeštiny, hrob 1/82 (podle Buchvaldek – Velímský 1987, obr. 5, 6)

Abb. 3: Silexdechseln aus Gräbern der Schnurkeramikultur: Břeštiny, Grab 1/82 (nach Buchvaldek – Velímský 1987, Abb. 5, 6)

Prosmuky (Litoměřice)

Urbanova pískovna na ppč. 774.

Kostrový hrob ze 14. 9. 1900

Kostrový pohřeb ve skrčené poloze, orient. V–Z, u nohou dvě zdobené mísy, další dvě nádoby u hlavy, poloha tesly jakož i kulovité amfory a střepů ze sbírky J. Kerna neudána.

- 6 Tesla se silným týlem a lehce asymetrickým ostřím; stěny hlazené, bočnice a týl retušované; bělošedý pazourek;

délka 112 mm; M Teplice č. HK 8715; obr. 2:2.

LIT: Weinzierl 1901, 10; Dobeš 1998, 140–1, Abb. 7.

Tesla z prosmuckého hrobu patří typu Ts 2b, tj. do skupiny trapézovitých se silným týlem a tenkým břitem; další 4 ks tohoto typu jsou ojedinělými nálezy (kap. 6: č. 40, 50, 65, 72). Nástroje prakticky totožné tvarem i rozměry jsou časté, též ve dvojicích či v kombinaci s dláty, v hrobech středo- i severoněmecké

Obr. 4: Silicitové tesly z hrobů kultury se šňůrovou keramikou: 1–3 Brňany, 4–9 Ústí n. L. – Trmice, hrob 8/87 (4–9 podle Cvrková – Koutecký – Brus 1991, obr. 8, 9)

Abb. 4: Silixdechseln aus Gräbern der Schnurkeramikkultur: 1–3 Brňany, 4–9 Ústí n. L. – Trmice, Grab 8/87 (4–9 nach Cvrková – Koutecký – Brus 1991, Abb. 8, 9)

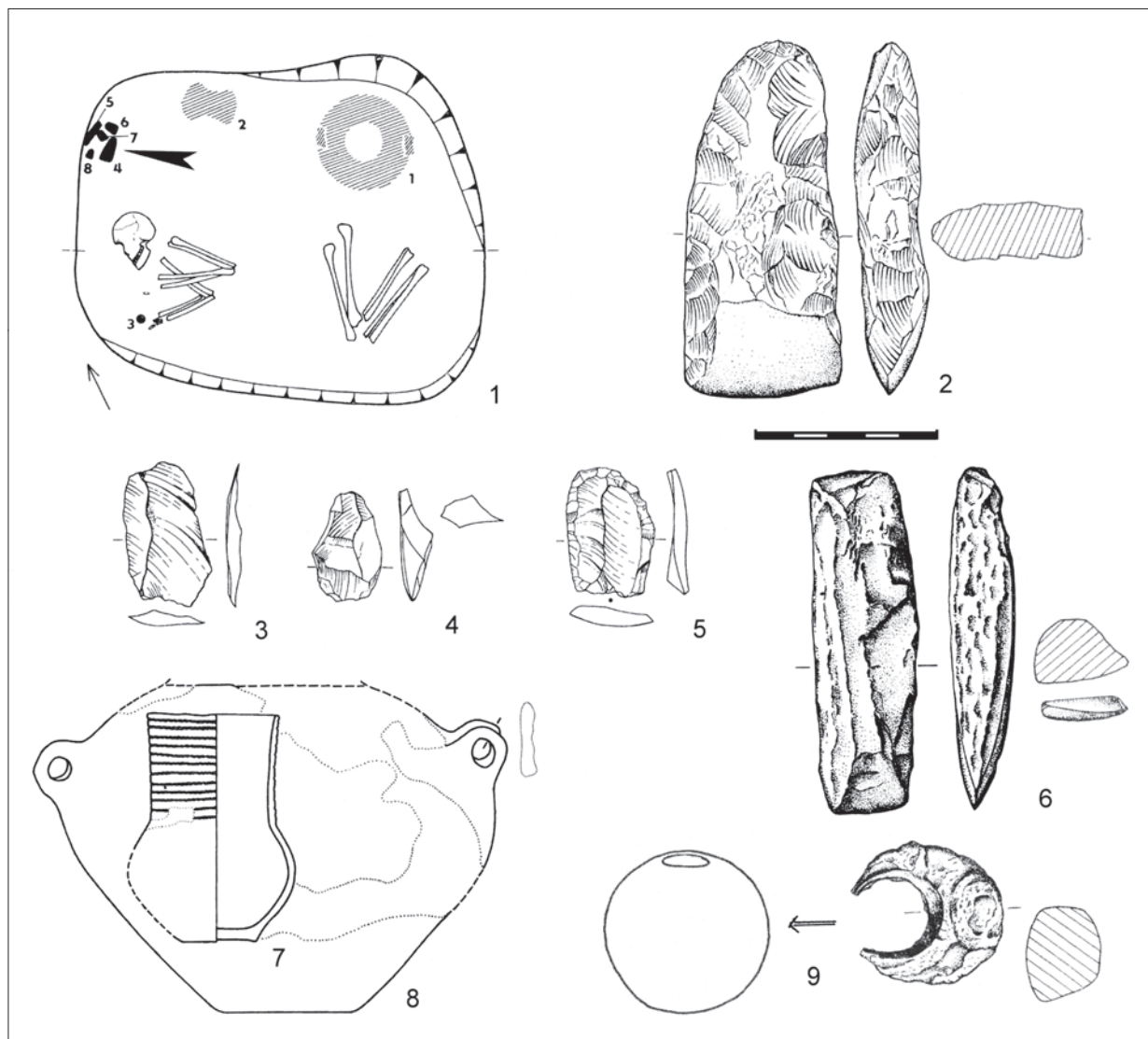
KKA. Mají obvykle, stejně jako ty české, lehce asymetrické ostří a označovány jsou jako „sekery s tenkým břitem a silným týlem“ (dünnblattige, dicknackige Beile). Ve stejném prostředí nacházíme analogie pro dláto Ds 1 z hrobu z Běšic (Weber 1964, 162; Nagel 1985, 16; Beier 1988, 32).

Oba hrobové nálezy ze SZ Čech představují výrazné celky západní KKA. Stejně jako u řivnáčské kultury, i zde předpokládáme, že artefakty z baltského pazourku se do Čech dostávaly

z dílen na Pobaltí prostřednictvím východo- a středoněmecké větve KKA.

4.3. Kultura se šňůrovou keramikou (ŠK)

Prvně se pazourková „sekera“ v kontextu této kultury našla až v r. 1963, v hrobě odkrytém u Brňan; nález vzápětí evidoval M. Buchvaldek (1967, 58), který tento druh nástrojů vyčlenil jako samostatnou

Obr. 5: Silicové tesly z hrobů kultury se šňůrovou keramikou: Čachovice, hrob 3 (podle Neústupný – Smrž 1989, obr. 13)

Abb. 5: Silexdechseln aus Gräbern der Schnurkeramikultur: Čachovice, Grab 3 (nach Neústupný – Smrž 1989, Abb. 13)

skupinu BL (Beile) Q. Časem se jejich počet rozrostl na současných 5, eventuálně 6 případů.

Brňany (Litoměřice)

Pole jižně od obce, průkop pro závlahu mezi Brňany a Brozany – projekt Vltava VIII, průkop III; výzkum 2. 8. 1963 (M Litoměřice).

Kostrový hrob porušený průkopem

Pod 45 cm silnou vrstvou ornice se v čisté spraši vyrýsoval zbytek hrobové jámy, původně obdélníkové se zaoblenými rohy o rozměrech 150 × ca 110 cm a hloubce 75 cm, orient. V–Z, se šedočernou výplní. Bagr zničil její severní část včetně větší části západní strany. Kostra ležela na pravém boku, Z–V, s pravou rukou nataženou podle trupu, předloktí levé paže přeloženo přes pás tak, že prsty spočívaly na předloktí pravé ruky. Nohy silně pokrčené s patami

přitaženými k pánvi; část jámy s lebkou zničena. V SZ rohu hrobu dvě sekery (č. 1, 2 na plánu hrobu na obr. 4), u špičky levé ruky kostěné dlátko (č. 3), za ramenní kostí levé ruky zvířecí (?) kůstky (č. 4); M Litoměřice č. 7843–5, obr. 4: 1–3:

Sekera trapézovitá se silným ostřím symetricky sbroušeným, k týlu lehce zeslabená, stěny při stranách fasetované; leštěná, na týlu a jedné stěně lehce obitá; modravě šedá, černě žíhaná hornina; délka 75 mm;

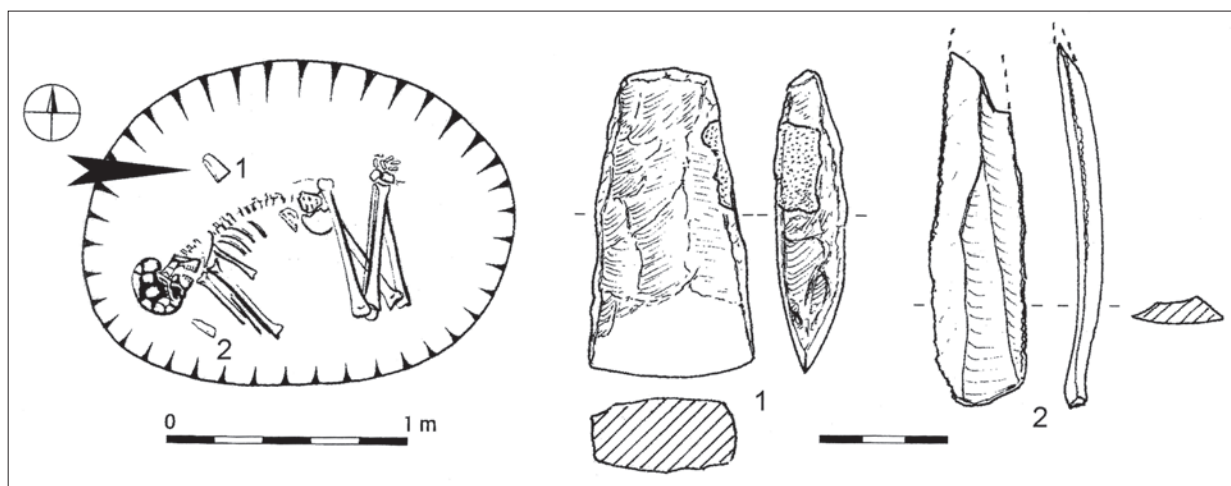
obr. 4: 1.

- 7 *Tesla* slabě trapézovitá s asymetricky sbroušeným ostřím, stěny při ostří vybroušené, zbývající partie stěn, bočnice a týl retušované; šedý silicit s bělavým a hnědavým nádechem, řídce bíle skvrnitý; délka 97 mm; obr. 4: 2.

Dlátko kostěné, korodované, délka 86 mm; obr. 4: 3.

Zvířecí (?) kosti, neurčeno.

LIT: Buchvaldek 1967, 58; Zápotocký 1975, 38.

Obr. 6: Silicitové tesly z hrobů kultury se šňůrovou keramikou: Klučov, hrob K h6 (podle Zápotocký – Kudrnáč 2008, obr. 19:5–7)

Abb. 6: Silexdechseln aus Gräbern der Schnurkeramikultur: Klučov, Grab K h6 (nach Zápotocký – Kudrnáč 2008, Abb. 19:5–7)

Břešťany (Teplice)

Nízký hřbet mezi Lomským a Loučenským potokem, výzkum v r. 1982 (M. Sobota a exp. ARÚ Most). Z pohřebiště k. šňůrové bylo prozkoumáno 34 hrobů, rozdělených do dvou skupin; hrob 1/82 s pazourkovou teslou náležel k severní skupině, čítající 10 hrobů.

Kostrový hrob 1/82

Hrobová jáma pravouhlá, V–Z, 224 × 188 cm. Dva kostrové pohřby v antipodické poloze, muž na pravém boku, Z–V, žena na levém boku, V–Z + zuby dítěte a kosti ovce/kozy. Výbava: 7 nádob, fasetovaný sekeromlat, pazourková tesla, 3 čepelky, měděná záušnice a ca 100 kroužků z mušlí; rozložení nálezů: obr. 3:1, pazourková tesla spolu se dnem nádoby při SZ rohu hrobové jámy.

- 8 Tesla pazourková s lehce asymetricky sbroušeným ostřím, tyl široce oblý, profil čokovitý; ostří hlazené, zbytek stěn a bočnice retušované; d. 104 mm; obr. 3:2.

LIT: Buchvaldek – Velímský 1987, obr. 5, 6.

Čachovice (Chomutov)

Jazykovitý výběžek mezi Ohří a Lužickým potokem, ca 1,5 km JV od středoeneolitického výšinného sídliště na tušimické porcelanitové kupě; výzkum 1980–1982 (Z. Smrž, exp. ARÚ Most). Pohřebiště k. šňůrové čítalo 60 hrobů, hrob 3 s pazourkovou teslou se nacházel mezi hrobovými skup. II–6 a II–7.

Kostrový hrob 3

Hrobová jáma obdélníková, 160 × 120 cm, SZ–JV. Kostera muže ca 20–30letého na pravém boku, SZ–JV; u dlaně pravé ruky zbytek zcela zkorodovaného vápencového kulovitého mlatu-bulavy (č. 3 na plánu hrobu obr. 5:1), za hrudi pohár (č. 2), za pánvi amfora (č. 1), za lebkou při

severním rohu pazourková tesla, amfibolitová tesla, tři štípané nástroje (č. 4–8).

- 9 Tesla pazourková, ostří asymetrické, profil oblý/pravouhý, tyl široce obloukovitý; vyhlazené ostří, zbytek těla retušované; délka 89 mm; obr. 5:2.

LIT: Neustupný – Smrž 1989, obr. 13.

Klučov (Kolín), „Na vrchu“

Pískovna; výzkumy od 60. let do r. 1977 (J. Kudrnáč, ARÚ Praha). Pohřebiště k. šňůrové s 11 hroby.

Kostrový hrob (obj. Kh 6) z 5. 3. 1973

Oválná jáma 176 × 132 cm, Z–V. Kostra dospělého muže (mat. I) na pravém boku, Z–V; v pravé ruce čepel (č. 2 na plánu obr. 6), poblíž lokte škrabadlo (č. 3), druhé škrabadlo u bederních kostí (č. 4), za lopatkami pazourková tesla (č. 1).

- 10 Tesla trapézovitá s rovným tylem, ostří slabě asymetricky sbroušené; bočnice, tyl a větší část stěn retušované, jen ostří oboustranně leskle vyhlazené; hnědavě šedý, světle a žlutavě skvrnitý a žíhaný silex, na jednom místě s dochovanou kůrou; d. 70; obr. 6:1.

LIT: Zápotocký – Kudrnáč 2008, 55–56, obr. 19:5–7.

Ústí n. L. – Trmice (Ústí n. L.)

Naleziště 5 při východním břehu Bíliny, trasa dálnice D 8, výzkum v r. 1987 (M. Cvrková, D. Koucký, M. Ústí n. L. a exp. ARÚ Most). Skupina ca 20 hrobů k. šňůrové, hrob s pazourkovou teslou zhruba uprostřed.

Kostrový hrob 8/87

Hrobová jáma obdélníková, 175 × 128 cm, V–Z. Kostrový pohřeb (muž, mat. I, 40–50 r.) na pravém boku, poloha kostry A. U pravého ramene sekeromlat (č. 1 na plánu

Obr. 7: Silicítové sekery a tesla kultury zvoncovitých pohárů: 1, 2 – Kolín, hrob 12, 14; 3–5 – Kutná Hora, z hrobů (1, 2 podle *Dvořák 1931, t. 3:20, 19*; 3–5 podle *Stocký 1927, t. 83:4–6* a inv. skicy NM Praha)

Abb. 7: Silexbeile und Silexdechsel der Glockenbecherkultur: 1, 2 – Kolín, Grab 12, 14; 3–5 – Kutná Hora, aus Gräbern (1, 2 nach *Dvořák 1931, Tab. 3:20, 19*; 3–5 nach *Stocký 1927, Tab.83:4–6* und Inventarskizze NM Praha)

hrobu), v SZ rohu pohár (č. 2), pod ním tesla a brousek (č. 3, 4), poblíž SV rohu čepelka (č. 5); **obr. 4:4–9.**

- 11** *Tesla*, ostří lehce asymetricky sbroušené a oboustranně vyhlazené, tyl, bočnice a zčásti i stěny retušované; „baltický pazourek“; délka 69 mm; **obr. 4:4.**

LIT: *Cvrková – Koutecký – Brus 1991, 11, obr. 8, 9.*

Příslušnost dalšího hrobu s pazourkovou „sekerou“ k této kultuře je velmi pravděpodobná.

Most (Most)

Asi 0,5 km východně od města, při levém břehu Bíliny; nález z r. 1865.

Skříňkový hrob kostrový, obložený či obestavený kameny; obsahoval nádoby, sekeromlat a pazourkový nástroj.

- 12** *Sekera* (?) („pazourkové dlátko hlazené“); pův. ve sbírce hraběte Černína, zámek Petrohrad.

LIT: *Sklenář 1992, 145.*

Typy. Pět silicítových „seker“ z hrobů ŠK má asymetrické ostří – z funkčního hlediska jde tedy

o tesly; o šesté, z Mostu, bližší údaje chybí. Tesly patří třem typům. Dvě jsou trapézovité s rovným, silným týlem a liší se úpravou povrchu: Ts 2a má broušené stěny, Ts 5 jen ostří. Třetí, typu Ts 7, je trapézovitá s obloukovitým týlem, broušené má, stejně jako Ts. 5, jen ostří.

Pro typy s rovným týlem nacházíme analogie v sousedních skupinách ŠK ve středním Německu (*Buchvaldek 1986, 31, obr. 14: FeBl a d.*) a na Moravě (*Šebela 1999, Pl. 27:3 a d.*), i v severské větvi ŠK – Einzelgrabkultur (EGK: *Struve 1955, 59, Taf. 2: 9, 3: 1, 5: 7; Jacobs 1991, 25, Taf. 2: 2, 5 a d.; Brandt 1967, 109: „dicknackige Beile mit rechteckigem Nacken“*).

Podobně je tomu se svérázným typem Ts 7 (s obloukovitým týlem), přítomným ve třech z uvedených pěti hrobů české ŠK. Také s tímto typem se setkáváme ve všech sousedních skupinách ŠK (střední Německo: *Matthias 1982, Taf. 36: 10, 113: 6; Lužice: Wetzel 1992, Abb. 9: 5; Morava: Šebela 1999, Pl. 1: 5 a d.*). Přesné analogie najdeme i mezi Brandtovými „dünnblattige Flint-Ovalbeile“, řazené jím k Einzelgrabkultur (*Brandt 1967, 90 s další lit., Taf. 14*).

Datování tří hrobových nálezů podle keramiky naznačuje, že výskyt silicitových tesel v české ŠK byl dlouhodobý (Ústí-Trmice: II. nálezová skupina dle *Buchvaldek 1986*; Břešťany, Čachovice: III. skupina: *Buchvaldek – Velimský 1987, 89*; *Neustupný – Smrž 1989, 386*). Hroby z Břešťan a Klučova byly bez keramiky; klučovské pohřebiště ŠK přitom čítalo celkem 11 hrobů, spadajících do II. a hlavně pak do III. nálezové skupiny (*Žápotocký – Kudrnáč 2008, 82*). Podobně i v severské Einzelgrabkultur se předpokládá, že trvaly v celém jejím průběhu (*Brandt 1967, Tbl.: Dick- und dünnblattige Flintrechteckbeile; Jacobs 1991, 26*).

Surovinou tesel by měly být baltské silicity (*Popelka 1992, 90*), je ale třeba vyčkat na petrografické určení, které rozhodne, nakolik je situace v Čechách shodná s Moravou. Tam byl výsledek v tomto směru překvapivě shodný: všech 13 silicitových „seker“ z hrobů ŠK bylo vyrobeno z glacienních sedimentů, především z danienů (*Přichystal 1999, 214*). Zarážející je ta početní převaha moravských hrobů s pazourkovými „sekerami“ nad českými v poměru 13:6. Naznačuje, že na Moravu se tyto artefakty od Baltu mohly dostávat přímou cestou Poodřím, zatímco spojení Čech po Labi přes střední Německo bylo v tomto směru nepřímé a proto slabší.

Otázka funkce. Z polohy tesel v hrobech ŠK lze vyčíst i jejich využití v každodenním životě. Na plánech hrobů z Brňan, Břešťan, Čachovic, Klučova i Ústí-Trmic (**obr. 3–6**), podle orientace a výbavy náležejících mužům-bojovníkům, se tesly nacházejí vesměs za hlavou nebo za zády pohřbu, a to buď jako jediný artefakt (Klučov) nebo s dalšími nástroji: brouskem (Ústí-Trmice), kamennou sekerou (Brňany) či celou sadou dalších kamenných nástrojů (Břešťany, Čachovice). Z významově důležitých poloh jejich uložení je patrné, že nebyly – alespoň v prostředí této kultury – zbraněmi, ale běžnými nástroji primárně určenými, jak je to ostatně dáno už jejich příčným ostřím, k opracování dřeva.

4.4. Kultura zvoncovitých pohárů (ZP)

Kolín (Kolín), „Na katovce“

Pohřebiště (20 hrobů), výzkum v l. 1910–1911.

Kostrový hrob 12

Za pánví kostry muže ve skrčené poloze, orient. S–J, skupina tří nádob (zvoncový pohár zdobený, dva džbánky nezdobené), za lebkou sekera.

13 Sekera (?) „z bělavého pazourku s tlustým týlem a rozšířeným ostřím, jemně opracovaná“ (tvar v bokorysu?); délka 135 mm; M Kolín, **obr. 7: 1**.

Kostrový hrob 14

Za pánví kostry muže ve skrčené poloze, orient. S–J, dvě nádoby (zvoncový pohár zdobený, mísa), u zápěstí pravé ruky nátepní destička, u kolena pravé nohy sekera.

14 Sekera pazourková „velmi jemně opracovaná [...] s tlustým týlem, při ostří rozšířená“, délka 105 mm, M Kolín, **obr. 7: 2**. LIT: *Dvořák 1931, 38–9, t. 3: 20, 19; Hájek 1968, 40*.

Kutná Hora (Kutná Hora)

Kostrový hrob?

Dva koflíky nezdobené a sekera, **obr. 7: 3–5**; podle A. Stockého byly obě nádoby a „pazourkový klín s tlustým týlem [...] pravděpodobně nalezeny v kostrovém hrobě“.

15 Tesla, stěny i bočnice retušované, jen ostří hlazené; hnědý pazourek; délka 170 mm; NM Praha č. 10100, **obr. 7: 3**. LIT: *Stocký 1927, 306, t. 83: 4–6; Hájek 1968, 46* (také soudí, že jde o jeden hrobový soubor).

Silicitové sekery známe z kontextu této kultury jen z pohřebiště v Kolíně (2 ks). Nálezové okolnosti tesly z Kutné Hory, patrně též z hrobu ZP, jsou nejisté. Sekera z kolínského hrobu 14 náleží typu Ss 7: úzce trapézovitá se silným týlem a silným břitem. U „sekery“ z hrobu 12 neznáme bokorys; v nárysu je shodná s kutnohorskou. Keramika z kolínských hrobů datuje oba nástroje do období starší ZP. Tesla z Kutné Hory typu Ts 8, trapézovitá se silným týlem a silným břitem, je v nárysu shodná s první kolínskou, broušené však má jen ostří; nezdobená keramika, s níž byla do muzea předána a podle které ji datovali už A. Stocký (1927, 306) a L. Hájek (1968, 46), neumožňuje v rámci ZP bližší zařazení.

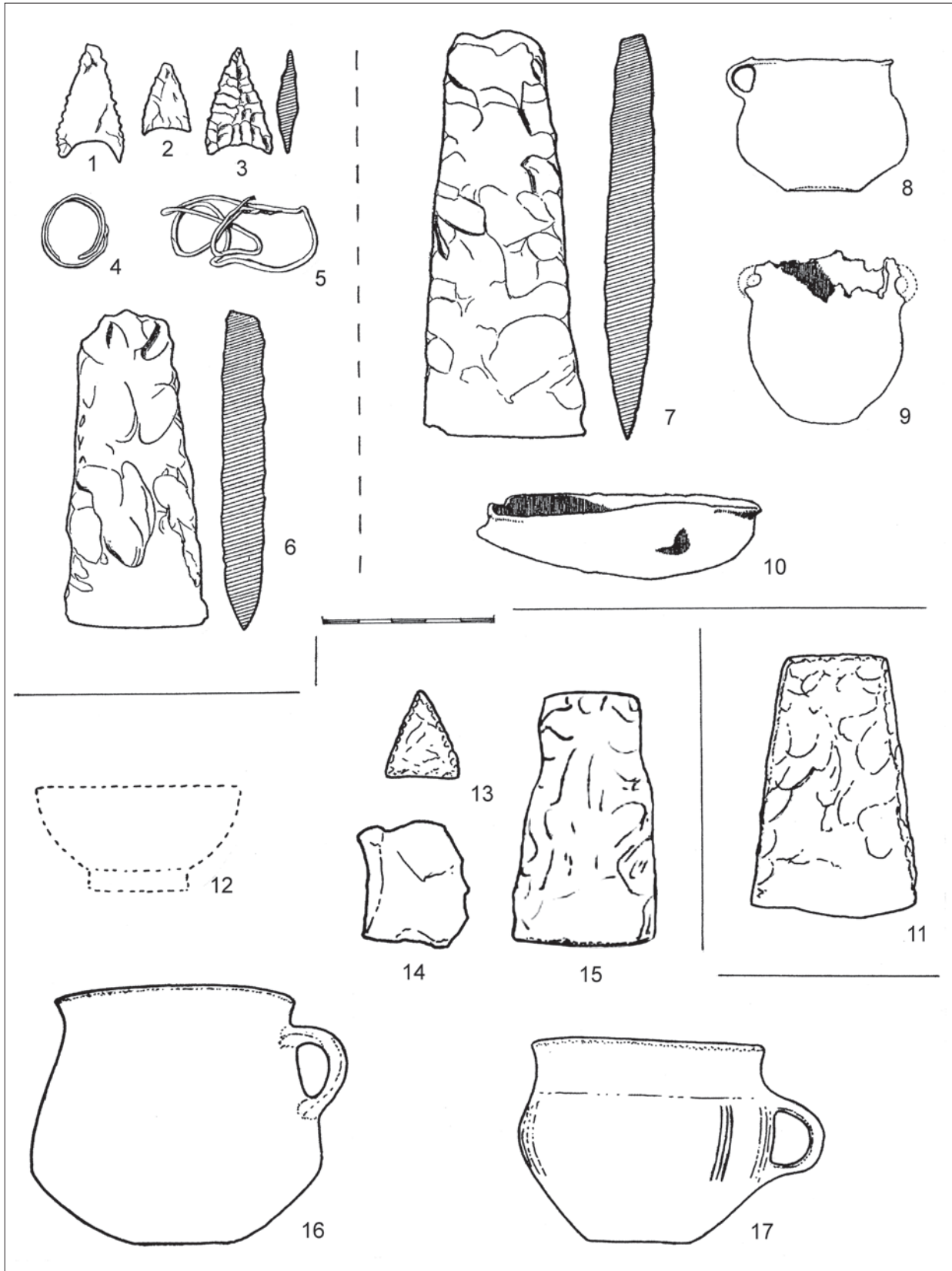
Na rozdíl od k. šňůrové se sekery v hrobech české skupiny k. zvoncovitých pohárů vyskytují vzácně (*Turek 2008, 162*). Z jejich umístění v kolínských hrobech lze usuzovat, že plnily funkci zbraně.

4.5. Únětická kultura (ÚK)

Měšice (Praha-východ)

Trasa teplovodu Třeboradice-Počaply, výzkum v r. 1988 (M. Kuna, M. Brandýs n. L.).

Kostrový dvojhrob k. protoúnětické, výbava: 4 nádoby, sekera, 3 ks štípané industrie a kostěná jehla.

Obr. 8: Silicítové sekery a tesly z hrobů protoúnětické a starší únětické kultury: Pátek, hrob 2 (1–6), hrob 3 (7–10); 11 – Hospozín; 12–17 – Praha-Třebonice, hrob 1 (1–10 podle *Hellich 1921*; 11 podle *Stocký 1927*, t. 85:3; 12–17 podle *Hájek 1934–35*)

Abb. 8: Silexbeile und Silexdechseln aus Gräbern der proto- und altaunjetitzer Kultur: Pátek, Grab 2 (1–6), Grab 3 (7–10); 11 – Hospozín; 12–17 – Praha-Třebonice, Grab 1 (1–10 nach *Hellich 1921*; 11 nach *Stocký 1927*, Tab. 85:3; 12–17 nach *Hájek 1934–35*)

16 *Sekera* (?) pazourková. Uložení: M Brandýs n. L. př. č. 229/88, nepublikováno.

LIT: archiv ARÚ, zaa č. 447 (zpráva o archeologické akci, M. Kuna).

Pátek (Nymburk) – „Na žebráku“

Pohřebiště (9 hrobů); výzkum J. Hellich (M Poděbrady) v r. 1909.

Kostrový hrob 2

Při kostře „hrneček baňatý s kolmým hrdlem“ (nevyobrazen), sekera, 5 pazourkových šipek a 2 spirálky ze zlatého drátu, obr. 8: 1–6.

17 *Sekera* pazourková „pěkně retušovaná .. ostří z obou stran stejně přibroušené“, d. 95 mm; obr. 8: 6.

Kostrový hrob 3

Odkryt 1,5 m od předchozího, „téměř v jedné řadě“.

Za hlavou kostry tři nádoby (koflík, dvojchá amforka, miska), u rukou sekera, obr. 8: 7–10:

18 *Sekera* „z pazourku vytlučená jest v barvě i v tvaru zcela shodná s onou v sousedním hrobě vykopanou, pouze větší“, symetrické ostří je podle Hellichovy kresby opět, jako u sekery z hrobu 2, tenké a vybroušené; délka 120 mm, obr. 8: 7.

Kostry v obou hrobech byly shodně uloženy: na pravém boku, J (hlava) – S; podle J. Hellicha proto „není pochybnosti, že oba tyto hroby spolu sousedící jsou v jakési souvislosti, snad příbuzenské, na což poněkud poukazují stejné sekery z vzácného importovaného materiálu.“

LIT: Hellich 1921; Schráníl 1928, t. 23: 1.

Praha-Třebonice (Praha 5)

Pole p. Holečka. Pohřebiště (5 hrobů).

Kostrový hrob 1

Kostrový pohřeb na pravém boku, orient. J–S, před lebkou miska na nožce (rozpadlá) a koflík s třásňovou výzdobou, za hlavou koflík nezdobený, za zády pazourková šipka, za pánví škrabadlo, za patními kostmi sekera (obr. 8: 12–17):

19 *Sekera* (?) pazourková „s rovným, souměrně sbroušeným ostřím, lichoběžníkovitá, vyklenutá, s poměrně úzkým broušeným týlem. Broušeno je pouze ostří a týl. Materiál tmavošedý, skvrnitý, neprůhledný.“; délka 75 mm; NM Praha č. 49855, obr. 8: 15 (nárys).
LIT: Hájek 1934–35.

Nálezový kontext následující tesly není jednoznačný (únětická, event. šňůrová).

Hospozín (Kladno)

Za severním okrajem obce, v SZ úhlu silnic Kmetiněves–Černuc a Hospozín–Hospozínek. V r. 1886 zde byly prokopány tři hroby starší k. únětické a objevena též sekera, k níž A. Stocký (1927, 313) poznamenává, že se našla „mimo popisované hroby únětické a nelze s bezpečností zjistit, patří-li k nim nebo k hrobu šňůrovému, nalezenému nablízku. Typologicky spíše přináležejí předúnětické kultuře nežli starším skupinám.“

20 *Tesla* pazourková, „retušovaná, týl rovný, ostří odštípnuto“; délka 80 mm; NM Praha, 10098; obr. 8: 11 (nárys); 13: 2.

LIT: Vondráček 1889, 437–442, tab. II: 22; Stocký 1927, 311–313, t. 85: 3.

Typy. Z nálezových celků únětické kultury – opět, jako v případě KKA, ŠK a ZP, výlučně hrobových – je celkem pět těchto silicitových artefaktů (včetně Hospozína). Sekery z Pátku se obě hlásí k typu Ss 9: slabě trapézovité se silným týlem a tenkým břitem, broušené jen ostří. Podobné parametry, ale kratší tělo mají tesla Ts 5 z Hospozína a tesla (?) z Prahy-Třebonic. Sekera (?) z Měšic nebyla ještě zveřejněna.

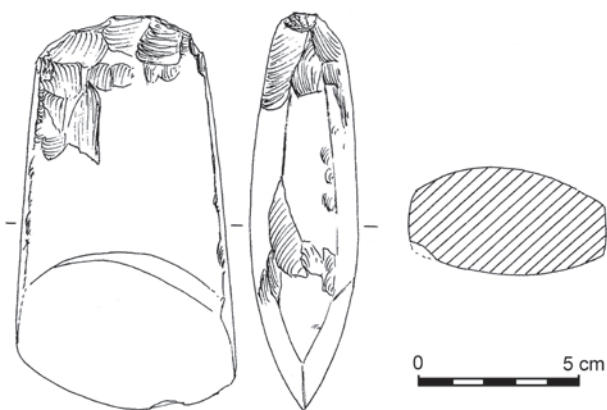
Datování se omezuje na raný, resp. starší úsek únětické kultury. Hroby z Pátku a Hospozína takto určili již J. Hellich (1921) a A. Stocký (1927), podle V. Mouchy (1963, 17) jsou, stejně jako hrob z Prahy-Třebonic, protoúnětické. Stejně datoval i M. Kuna hrob z Měšic. Na Moravě pochází z kontextu protoúnětické kultury spolehlivě jen tesla z Jiříkovic (hrob 2: Peška 2009, 176, t. 29: 2), shodná s teslou z Hospozína. O pazourkovým sekerách v české ÚK se posledně zmiňuje M. Bartelheim 1998, 80: mapuje nálezy z Pátku a Třebonic, s upozorněním na možnost, že starobronzové mohou být i ty ojediněle nalezené, určované dosud jako eneolitické.

Funkce. Sekera v hrobě 3 z Pátku spočívala „u rukou“, což indikuje funkci zbraně. V hrobě z Třebonína opět sekera (či tesla?) ležela „za patními kostmi“, což by zase, podobně jako v případě tesel ŠK, ukazovalo spíše na funkci nástroje.

5. Silicitová sekera z Pňova (č. 21), artefakt severní skupiny KNP

V úvodu už řečeno, že mezi ojedinělými nálezy této industrie se nachází jeden exemplář odlišující se od ostatních tvarem, technikou i stářím.

Obr. 9: Silicitová sekera z Pňova (Nymburk)

Abb. 9: Sillexbeil aus Pňov (Nymburk)

Pňov, okr. Nymburk

Bez údajů, převzato z fondu muzejního spolku Wocel (tj. někdy před r. 1945):

- 21 Sekera se silným, symetrickým ostřím a slabším týlem; ostří ostré, druhotně klínovitě zbrošené; výrazně konvexní stěny i ploché bočnice hlazené; týl je cele obitý a poškozené jsou místy i stěny a bočnice; hnědavě šedý, světle skvrnitý silicit; zachovaná délka 124 mm; M Kutná Hora č. P 762, obr. 9.

Typové určení. Sekera z Pňova, v našem pomocném třídění označená jako typ Ss 1 (s tenkým týlem a silným břitem), se od ostatních silicitových seker z Čech nápadně liší kombinací výrazně zesílené břitové partie (Sb3) s profilem P12b. S ohledem na unikátní ráz nálezu jsem se s mým prvním dojmem, totiž že jde o typ z okruhu severní skupiny k. nálevkovitých pohárů, obrátil na specialistu na danou problematiku kol. *Michaela Schirrena* z Landesamt für Kultur- und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern, Schwerin (srv. kupř. *Schirren 1997*), který tento názor plně podpořil. Podle jeho vyjádření jde jednoznačně o exemplář typu severských seker

s tenkým týlem a silným břitem „starého“ typu; zároveň ale upozornil, že jde o nástroj s druhotně upraveným ostřím, což znemožňuje určit, o jakou variantu seker podle třídění *P. O. Nielsena (1977)* se jedná.² Pokud jde o původní tvar, resp. délku sekery, můžeme se opřít o výsledky měření *P. Lütha (2003)*, podle něhož se délka těchto seker po opravě poškozeného ostří, nejprve retuší a poté přebroušením, zkracuje o ca 1–1,5 cm. Sekera před reutilizací by tedy měřila ca 140 mm – což opět souhlasí se zjištěním, že původní délka většiny seker s tenkým týlem se pohybuje v intervalu nad 13 cm (srv. kap. 3).

Původ, datování. S produkcí seker tohoto typu se počítá někdy přímo na Jutském poloostrově (*Bakker 1979, 81*), častěji ale v širší oblasti při pobřežních útesech Severního a Baltického moře (k produkčním okrskům pazourkové industrie kupř. *Hoika 1987, 118*). Typické jsou pro severní skupinu KNP, kde se datují od stupně EN C až do per. MN I/II (*Becker 1957; Nielsen 1977 a d.*) – jde tedy o relativně dlouhý časový úsek zhruba odpovídající době od mladší (siřemské) fáze staršího stupně až do mladšího (salzmündského) stupně KNP v Čechách. Jižní hranice jejich častějšího výskytu leží zhruba na linii střední Emže – Altmarka/soutok Labe a Sály – tok Odry u Frankfurtu a. O. (jak už *Sprockhoff 1938, Karte 2*; pro SZ Německo *Brandt 1967, Karte 24*).

Interpretace. Sekera z Pňova je vlastně prvním českým nálezem broušené industrie pocházejícím prokazatelně z území severní KNP. Pokud se k nám dostala ještě v době, kdy byl tento typ na severu v užívání, pak se tak stalo, jak už řečeno, v době od konce staršího do mladšího stupně KNP. Možností, jak se ocitla ve středočeském Polabí, ca 400–500 km od dílen při pobřeží západního Baltu, je více. Podobné solitéry cizího původu – zejména zbraně, ale mohou to být i nástroje z cizokrajných surovin – se běžně interpretují jako importy určené pro okruh vyšší společenské

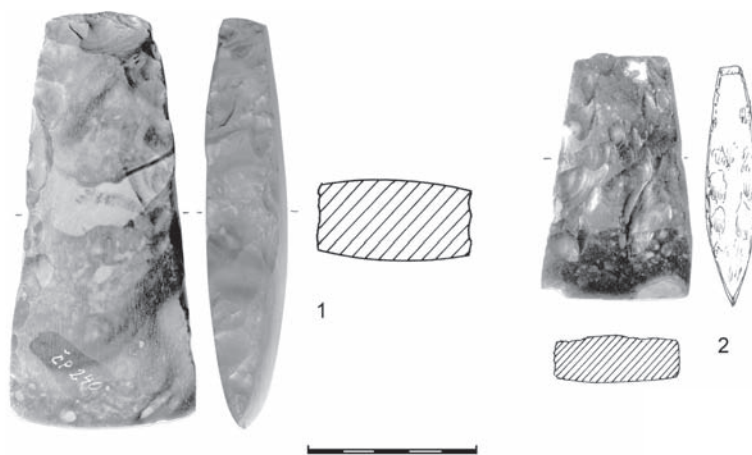
² „Nach der Zeichnung zu urteilen handelt es sich um ein dünnackiges, dickblattiges allseitig geschliffenes Flintbeil mit sehr starker Nachbearbeitung der Schneide (als quasi finales Stadium). Im Prinzip gehört Ihr Fund sicher zu einer der idealtypischen Varianten von P. O. Nielsen (1977), ohne das der Typ direkt zuweisbar wäre. Diese Beilform ist typisch für Nord- und Nordostdeutschland in der Phase C der Trichterbecherkultur bis in das sehr frühe Mittelneolithikum (d. h. EN II-MN Ia entsprechend der Terminologie von Müller u. a.: http://www.jungsteinsite.uni-kiel.de/2010/2010_chrono_tbk.pdf). Ich würde eine Herkunft aus der Zone der nordischen TBK sogar für sehr wahrscheinlich halten.“ A později s upřesněním: „Wir kennen diese Form sehr oft und manchmal ist es natürlich etwas schwierig, wenn das Beil umgearbeitet wurde. Ihr Exemplar zeigt aber alle Merkmale der dickblattigen, dünnackigen Beile vom „alten“ Typ: rechteckige Form des Nackens (gemessen ca. 2 cm unterhalb des Nackengrates), flache oder nur schwach gewölbte Schmalseiten bzw. Breitseiten und vor allem der fast vollständige Schliff dieser Stücke.“ Dr. M. Schierenovi srdečně děkuji za dobrozdání i za další informace k dané tématice.

vrstvy, resp. jako druh prestižních předmětů šířených mezikmenovou směnou. Mimochodem, jednu indicii dálkového kontaktu Čech s Pobaltím v době KNP – a sice z období širémské fáze/severské per. EN C – už známe: je jí měděný sekeromlat z depotu ze Smierdnice/Mühlenbecku, pow. Gryfino, tvarem přesně imitující kamenné čepcovité sekeromlaty typu Velvary, které jsou výlučně českou produkcí (Žápotocký 1992, 196, Abb. 55:1, 2).

Nicméně v případě pňovské sekery stojí proti „prestižnímu“ výkladu skutečnost, že nejde o nástroj nový, ale reutilizovaný. Pravděpodobnější se proto zdá, že sloužila jako běžný nástroj. V souvislosti se jménem obce, odkud byla do muzea předána, se nabízí otázka, zda její nález nesouvisí s tokem Labe, na jehož levém břehu, zhruba na polovině trasy mezi Kolínem a Poděbrady, katastr Pňova leží. Tím docházíme i k druhému možnému směru, jímž se mohla do země dostat, a sice od severozápadu, z komunikačně nám nejbližší oblasti severní KNP – altmarkske skupiny keramiky s hlubokým vpichem (altmärkische Gruppe der Tiefstichkeramik), která – což je pro naše téma podstatné – tento typ pazourkových seker též užívala (Preuss 1980, 60). Z dolnosaského Polabí zasáhla tato skupina proti toku Labe na jih až k soutoku se Sálou, kde hraničila se středoněmeckou salzmündskou skupinou. Vzdálenost mezi nejjihnějším sídlištěm altmarkske skupiny (Leipzig-Eutritsch) a středními Čechami měří vzdušnou čarou od 150 do 300 km, nicméně obě spojuje Labe. V tomto kontextu bychom sekeru z Pňova považovali nejspíše za náhodnou ztrátu, související, ať už přímo nebo nepřímou, s Labem jako dálkovou říční komunikací. I tento směr kontaktu ostatně už jeden nález naznačuje: jde o nádobku s výzdobou provedenou právě ve stylu severské Tiefstichkeramik, která se našla v Kyškovicích u Roudnice, tedy opět na katastru ležícím na břehu Labe (Žápotocký 1960, 737, obr. 262:2).

6. Silicitové sekery a tesly bez nálezového kontextu (č. 22–74)

Seker a teslic, u nichž jediným údajem o provenienci je název obce, event. ještě polohy, známe – kromě sekery z Pňova (kap. 5) – celkem 53 ks ze 47

Obr. 10: Silicitové sekery: 1 – Rohozec; 2 – Osice

Abb. 10: Silexbeile: 1 – Rohozec; 2 – Osice

katastrů + 1 ks bez lokality (typové určení srv. tab. 1). K datovaným převažují v poměru 2,8:1.

Barchov (Hradec Králové)

Bez údajů.

- 22** Sekera / tesla pazourková, ostří obité, stěny vyhlazené, bočnice včetně okraje stěn retušované; délka 66 mm; obr. 12:6; M Nový Bydžov č. 3124.

LIT: Kalferst – Prostředník 1993, 29, t. 13:6.

Barchovice (Kolín). U lesa

- 23** Sekera (?) pazourková; M Kolín.

LIT: Dvořák 1936, 126.

Byzhradec (Rychnov n. Kněžnou)

Bartošova borovina (mezi Byzhradcem a Voděrady), povrchový nález z r. 1935.

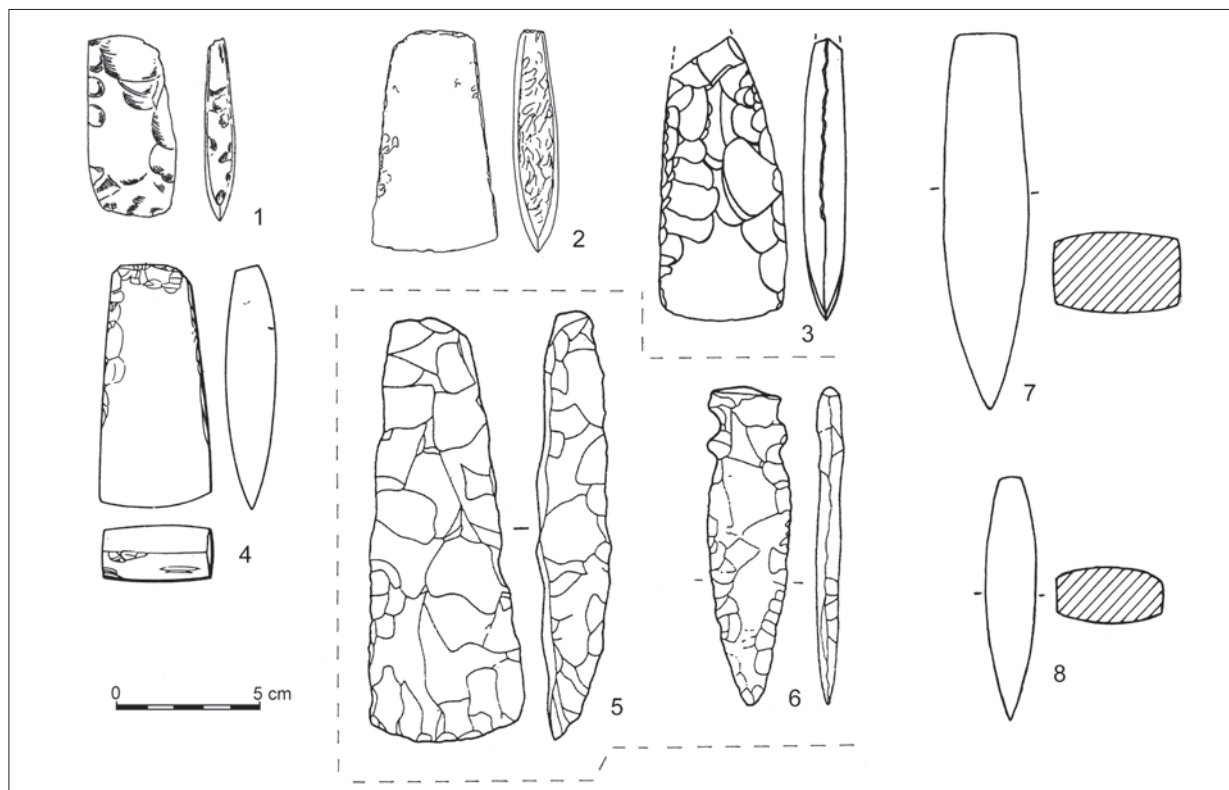
- 24** Sekera pazourková se symetrickým ostřím, stěny hlazené, bočnice a týl retušované; světle šedý, tmavě žilhaný pazourek; délka 81 mm; obr. 11:2 (podle ARÚ čj. 402/42). LIT: Klen 1943; ARÚ Praha čj. 402/42 (zpráva J. Klena, s pozn.: „Není bez zajímavosti, že p. Tomek, zlatník v nedaleké Solnici, mi kdysi říkal, že má pazourkové sekyrky dvě; neví však odkud [...] menší má upevněnou v držadle na leštění kovových ploch [...] tuto jsem sám viděl; druhou větší nemohl tenkrát nikde najít [...] Je to jistě nápadné, že na místech sobě tak blízkých se vyskytly tři kusy z pazourku. Jistě tyto i solnické budou z kraje od Solnice.“

Češov (Jičín)

Bez údajů.

- (25, 26)** Sekery (?) pazourkové, 2 ks.

LIT: Šalda 1969, 27.

Obr. 11: Silicítové sekery a tesly: 1 – Praha-Bohnice, Zámka; 2 – Byzhradec; 3 – Miskovice; 4 – Dolní Krupá; 5, 6 – Duchcov; 7 – Hradsko; 8 – Libiš (podle: 1: Hájek – Moucha 1986, t. 24:3; 2: ARÚ čj. 402/42, J. Klen; 3: Michálek 1976, t. 3:1; 4: Rous 1981, t. 8:3; 5, 6: Vích 2006, t. 8:17, 18; 7, 8: Sklenář 1966, t. 4:25, 123)

Abb. 11: Silexbeile und Silexdechseln: 1 – Praha-Bohnice, Zámka; 2 – Byzhradec; 3 – Miskovice; 4 – Dolní Krupá; 5, 6 – Duchcov; 7 – Hradsko; 8 – Libiš (nach: 1: Hájek – Moucha 1986, Tab. 24:3; 2: ARÚ Akt.-Nr. 402/42, J. Klen; 3: Michálek 1976, Tab. 3:1; 4: Rous 1981, Tab. 8:3; 5, 6: Vích 2006, Tab. 8:17, 18; 7, 8: Sklenář 1966, Tab. 4:25, 123)

Dobruška-Dolce (Rychnov n. Kněžnou)

Bez údajů.

- 27** Sekera pazourková, „menší štípaná a dobroušená, mírně lichoběžníkovitá“, podle skicy jsou stěny i bočnice hlazené, profil 23a; hornina „světle hnědá s nádechem do zelena s velkými bělavými vločkami – jadeit?“, délka 62 mm; sběr J. Klen, Dobruška.

LIT: Kartotéka M. Bekové, M Dobruška (s díky za informaci).

Dolní Černilov, k. ú. Výrava (Hradec Králové)

Bez údajů.

- 28** Tesla pazourková, stěny hlazené, bočnice retušované; délka 75 mm; M Hradec Králové č. 2684; **obr. 12:7.**

LIT: Kalferst – Prostředník 1993, 29, t. 13:7.

Dolní Krupá (Havlíčkův Brod)

Pole velkostatku, před r. 1913:

- 29** Sekera; hornina: světle šedobílý „křemen (chalcedon?)“; délka ca 90 mm; M Havlíčkův Brod č. A 1251; **obr. 11:4.**

LIT: Rous 1981, 7, tab. 8:3; Zápotocký 2002, 162.

Duchcov (Teplice)

Šachta „Glückstern“, při skrývce v r. 1912, do muzea daroval V. Srb.

- 30** Sekera (?) pazourková („ein schmalnackiges Flintbeil“); M Duchcov 1871.

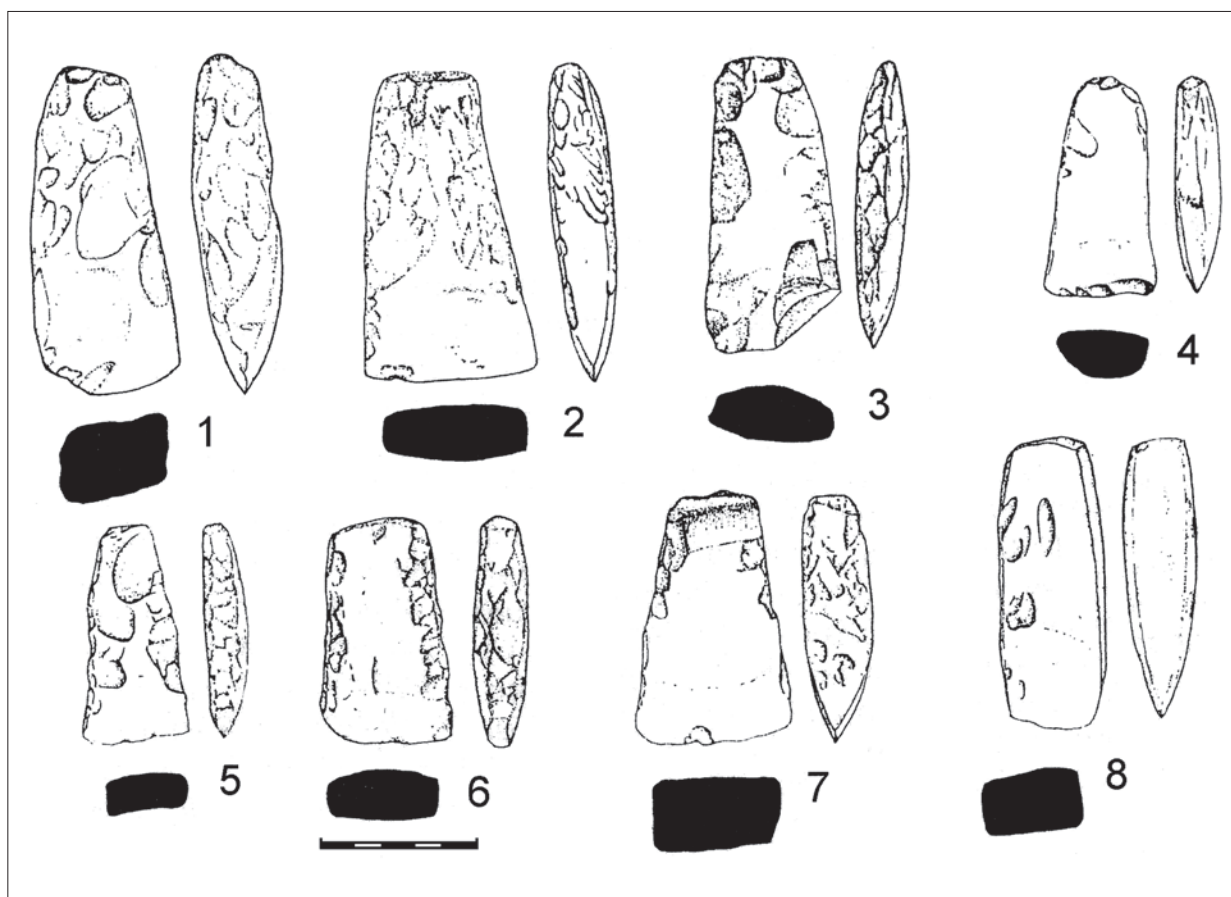
Bez údajů; do muzea předána spolu s listovitou dýkou **obr. 11:6** z pozůstalosti A. V. Šembery koncem 19. stol.

- 31** Tesla (polotovar), stěny, bočnice a tyl ploše retušované; šedý pazourek jasně žlutohnědého povrchu; délka 151 mm; M Vysoké Mýto č. 115; **obr. 11:5.**

LIT: Venc 1964b (uvádí, že do muzea předány s oběma artefakty ještě dva střepy [nezjištěny] s údajem, že nalezeny „v Duchcově na pohřebišti“, což zvyšuje pravděpodobnost, že nejde o zavlečený náleží; Vích 2006, 5, tab. 8:17, 18.

V M Teplice jsou ze sbírky duchcovského muzea ještě tři exempláře bez náleзовých údajů, patrně z Duchcova či okolí.

- 32** Sekera se silným týlem, trapézovitá, tyl v nárysu úzce obloukovitý; stěny hlazené i retuš na bočnicích přehlazená; bělošedý silicít; délka 115; M Teplice „Dux 95–35“.

Obr. 12: Silicitové sekery a tesly z východních Čech: 1 – Šárovцова Lhota; 2 – Hořice-Dachová; 3 – Heřmanice; 4 – Chlum; 5 – Sobčice; 6 – Barchov; 7 – Dolní Černilov; 8 – Hradec Králové – okolí. (podle Kalferst – *Prostředník* 1993, t. 13)

Abb. 12: Silexbeile und Silexdechseln aus Ostböhmen: 1 – Šárovцова Lhota; 2 – Hořice-Dachová; 3 – Heřmanice; 4 – Chlum; 5 – Sobčice; 6 – Barchov; 7 – Dolní Černilov; 8 – Hradec Králové – Umgebung (nach Kalferst – *Prostředník* 1993, Tab. 13)

33 *Tesla* s tenkým ostřím, stěny hlazené, bočnice a tyl retušované; šedohnědý silicit; délka 73 mm; M Teplice „Dux 38–94“.

34 *Sekera* (?), dochována jen středová partie, ostří i tyl silně poškozené, stěny hlazené, bočnice retušované; bělošedý pazourek; zachov. d. 139 mm (pův. ca 150–160 mm); M Teplice „Dux č. 188“, st. č. 66.

Heřmanice (Náchod)

Bez údajů.

35 *Tesla* pazourková s oble obdélníkovým až oválným profilem; stěny hlazené, bočnice retušované; délka 87 mm; M Jaroměř č. 11859; **obr. 12:3**.

LIT: Kalferst – *Prostředník* 1993, 30, t. 13:3.

Horní Krupá (Česká Lípa)

Podle J. Koušky byl nález učiněn v r. 1935 na poli vedle jeho domu čp. 13.

36 *Tesla* ze šedého pazourku; stěny hlazené, bočnice a tyl retušované; délka 62 mm.

LIT: Suske 1939, 25, t. 10:6.

Hořice (Jičín)

Osada Dachová, bez údajů.

37 *Sekera / tesla* pazourková, stěny a bočnice vyhlazené jen při ostří; délka 93 mm; M Hořice č. 14314; **obr. 12:2**.

LIT: Kalferst – *Prostředník* 1993, 30, t. 13:2.

Hradec Králové – okolí (Hradec Králové)

Bez údajů.

38 *Sekera* pazourková, stěny i bočnice hlazené; délka 88 mm; M Hradec Králové č. 2775; **obr. 12:8**.

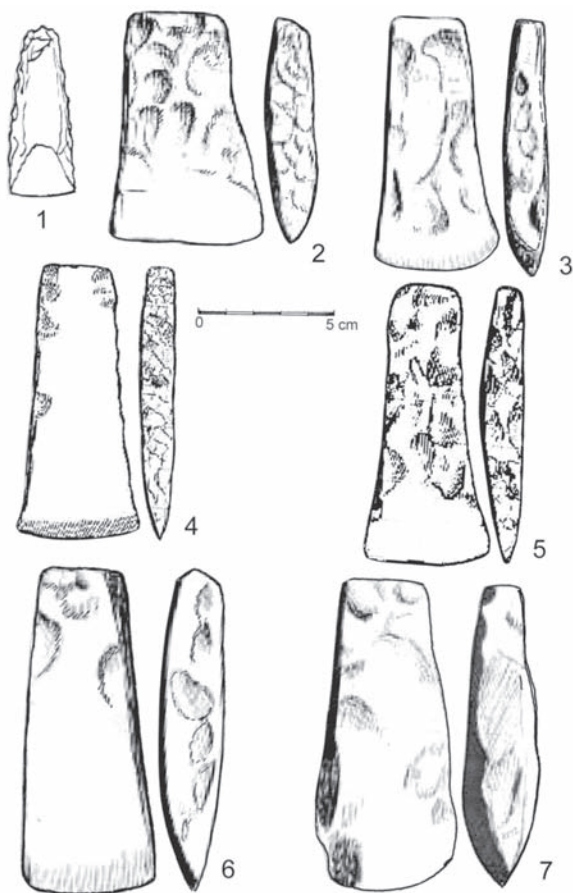
LIT: Kalferst – *Prostředník* 1993, 30, t. 13:8.

Hradsko, k. ú. Sedlec (Mělník)

Bez údajů.

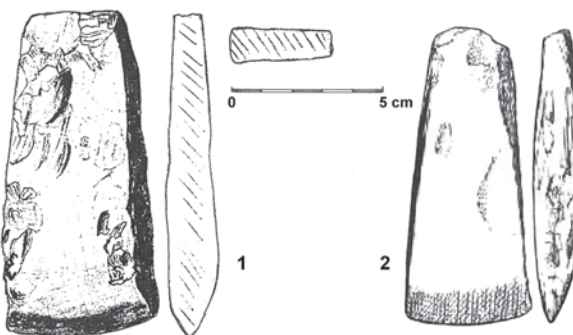
39 *Sekera* pazourková, dle kresby bokorysu se symetrickým ostřím, silným plochým tylem a relat. vysokým profilem; délka 136 mm; M Mělník č. 779; **obr. 11:7** (bokorys a profil).

LIT: Sklenář 1966, 11, t. 4:25.

Obr. 13: Silicítové sekery a tesly ze sbírky pražského Národního muzea: 1 – Praha-Ďáblice; 2 – Hospozín; 3 – Nymburk; 4 – Ústí n. L.; 5 – bez lokality (SZ Čechy?); 6 – Stéblová, 7 – Hryzely. (podle inv. kreseb NM Praha)

Abb. 13: Silexbeile und Silexdechseln aus der Sammlung des Prager Nationalmuseums: 1 – Praha-Ďáblice; 2 – Hospozín; 3 – Nymburk; 4 – Ústí n. L.; 5 – ohne Lokalität (NW Böhmen?); 6 – Stéblová; 7 – Hryzely (nach Inventarzeichnungen NM Praha)

Obr. 14: Silicítové tesly z Veltrub (1) a Ledvic (2). Podle inv. kresby NM Praha (1) a archivu ARÚ čj. 5724/52 (2)

Abb. 14: Silexdeichseln aus Veltruby (1) und Ledvice (2). Nach Inventarzeichnung NM Praha (1) und des Archivs ARÚ Akt.-Nr. 5724/52 (2)

Hryzely (Kolín)

Bez údajů, muzeu daroval prof. J. Koula.

- 40** *Tesla* pazourková, dle popisu „hrubě retušovaná“, dle inv. kresby stěny broušené, bočnice retušované (?); délka 112 mm; NM Praha 10099; **obr. 13:7.**

LIT: *Stocký 1924, t. 37: 15.*

Hudcov (Teplice)

Bez údajů.

- 41** *Tesla*, stěny hlazené, bočnice retušované; světle šedý silicít; délka dle foto ca 60 mm; M Chomutov č. 419.

LIT: *Černá – Ondráčková 1996, 72.*

Chlum (Hradec Králové)

Bez údajů.

- 42** *Tesla* pazourková, délka 66 mm; M Hradec Králové č. 2686; **obr. 12:4.**

LIT: *Kalferst – Prostředník 1993, 30, t. 13: 4.*

Chlumek (Havlíčkův Brod)

Kobylí Hlava, „v místech někdejší osady na Mnichově neda-leko Chlumku u Golčova Jeníkova“, před r. 1896.

- 43** *Tesla* („sekera dlátovitě zbrošená“), přeražená v týlu; bělá-vý pazourek; M Čáslav, nezjištěna.

LIT: *Čermák 1907: 510, 517; Stocký 1926: 177* (že „nordická“); *Rous 1981, 12* (v r. 1980 v muzejní sbírce chyběla), v archivu ARÚ vedena pod lokalitami Golčův Jeníkov či Řimovice); *Zápotocký 2002, 163.*

Jedousov u Choltic (Pardubice)

Na lukách poblíž Horeckého dvora nalezl J. Liška.

- 44** *Sekera* (?) „většinou dobře hlazená“; šedý pazourek na povrchu voskově žlutý; délka 88 mm; M Přelouč.

LIT: *Barvíř 1903.*

Jestřabí Lhota (Kolín)

„Na stráni“

- 45** *Sekera* (?) pazourková; M Kolín.

LIT: *Dvořák 1936, 133.*

Kukleny (Hradec-Kukleny ?; Hradec Králové)

Bez údajů.

- 46** *Sekera* (?) pazourková; M Hradec Králové (?).

LIT: *Domečka – Sál 1928, 89.*

Ledvice (Teplice)

Bez údajů.

- 47** *Tesla* pazourková, plochá; stěny hlazené, bočnice retušo-vané; délka ca 115 mm; před r. 1945 ve sbírce místní školy; **obr. 14: 1.**

LIT: archiv ARÚ čj. 5724/52.

Libčeves (Louny)

Bez údajů.

- 48** *Sekera* (?) pazourková.
LIT: *Weinzierl 1895, 689–691.*

Libiš (Mělník)

Pole při Labi, mimo inundaci, v r. 1963:

- 49** *Sekera* pazourková, dle kresby bokorysu se souměrným ostřím a plochým týlem; délka 89 mm; M Mělník; **obr. 11:8** (bokorys a profil).
LIT: *Sklenář 1966, 11, t. 4: 123* (profil).

Litoměřice, okr. Litoměřice

Z Labe; z býv. Bergerovy sbírky, spolu se silexovým srpem a dýkou, s údajem: „vybagrováno v Labi u Litoměřic“.

- 50** *Tesla* se silným týlem, horní (konvexní) a spodní (konkávní) stěna hlazené, bočnice a týl retušované; monotónně šedý silicit; délka 104 mm; NM Praha č. A 1861.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:3, 6, 14; Zápotocký 1961, 167, obr. 3:1–3.*

Lužice (Most)

Podle inv. údaje „gefunden bei Luschwitz 4 m tief im Brandschutt in der nächsten Nähe von Gräbern. 12. II. 1882 Hausenblas“.

- 51** *Sekera* (?) pazourková, plochy vyhlazené, boky a týl retušované; délka 111 mm; M Teplice č. W 332 (daroval zvěrolékař Hausenblas).
LIT: *Hantschel 1897, 22.*

Miskovice (Kutná Hora)

Bez údajů.

- 52** *Tesla* trojúhelníkovitá, profil čochovitý, týl odlomený; retušovaná, jen slabě asymetrické ostří je vyhlazené; zachovaná délka 105 mm; Institut für Ur- u. Frühgeschichte Universität Wien Nr. 26098, **obr. 11:3**.
LIT: *Michálek 1976, 35, t. 3: 1.*

Mohelnice nad Jizerou (Mladá Boleslav)

Bez údajů; muzeu daroval J. Sedláček, učitel v Mohelnici.

- 53** *Sekera / tesla* – břitová polovina, plochy hlazené, bočnice retušované; bělošedý pazourek; zachovaná délka 84 mm; NM Praha č. 9907.
LIT: *Filip 1947, 123; Šída 2007, 150, t. 102:2.*

Nížebogy (Litoměřice)

Pole J. Podolského (patrně z polohy „U zvonice“), bez údajů; muzeu daroval v r. 1901 A. Burian.

- 54** *Sekera* (?) pazourková; M Roudnice, nezjištěna.
LIT: *Podřipan, roč. 32 ze dne 6. 7. 1901; Zápotocký 1977, 66.*

Noutonice (Praha-západ)

Z kostrových hrobů k. únětické?; ze sbírky L. Běhounka.

- 55** *Sekera* (?) pazourková, „plochá“; M Slaný č. 339.
LIT: *Böhm 1933, 63.*

Nymburk (Nymburk)

Bez údajů; muzeu daroval dr. Dlabač v r. 1871:

- 56** *Tesla*, dle inv. skicy ostří hlazené, zbytek stěn a bočnice retušované; „žlutý pazourek“; délka 87 mm; NM Praha 10096, **obr. 13:3**.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:9.*

Osice (Hradec Králové)

Bez údajů.

- 57** *Sekera*, stěny i bočnice hlazené; bělošedě skvrnitý silicit, povrch hnědavě tmavošedý; délka 75 mm; M Pardubice č. 10521; **obr. 10:2**.
LIT: *Böhm 1932, 49.*

Polubný (Jablonec n. Nisou)

Při výzkumu jeskyně v r. 1921 prokopána kulturní vrstva s nálezy, označenými jako „nordické“, mezi nimiž též:

- 58** *Sekera* (?) pazourková; uložení?
LIT: Záznam ing. Gebauera „Aus der Frühzeit des Heimat“ z r. 1941 s fotografií nálezů v archivu ARÚ.

Praha-Bohnice (Praha 8)

Hradiště „Zámka“, bez údajů.

- 59** *Tesla* pazourková „s částečně sbroušenými boky a hranami, týl a ostří olámané; zachovaná délka 65 mm; NM Praha č. 16170; **obr. 11:1**.
LIT: *Hájek – Moucha 1986, 6, t. 24:3.*

Praha-Řáblice (Praha 8)

Bez údajů, ze sbírky J. Axamita.

- 60** *Tesla* (?), „sekera pazourková s vyhlazeným ostřím oboustranně sbroušeným, boky a týl s hrubou retuší“; délka 58 mm; NM Praha č. 46413; **obr. 13:1**.

Rohozec (Kutná Hora)

„Na ohradách“

Bez údajů; nález z r. 1964 muzeu daroval v r. 1966 J. Holeček.

- 61** *Sekera*, stěny hlazené, týl a bočnice retušované, při ostří a týlu hlazené, nepoškozená; žlutavě hnědošedý, světle vrstevnatý pazourek; délka 119 mm; M Čáslav č. P 240; **obr. 10:1**.
LIT: *Zápotocký 2002, 166.*

Sedlec (Karlovy Vary). Čankov.

Bez údajů.

- 62 *Tesla* (?) pazourková „s tlustým týlem“, délka 134 mm; M Karlovy Vary č. A 153.
LIT: archiv ARÚ čj. 3283 (AfV).

Semeč (Litoměřice)

Bez údajů.

- 63 *Sekera* (?) pazourková, ostří obité; retušovaná, místy – hlavně na ostří – hlazená; délka 88 mm; M Ústí n. L. č. 2776 (ze sb. Rauch č. 15).
LIT: *Cvrková 1984, 60.*

Sobčice (Jičín)

Bez údajů; ze sběrů ing. Jóna.

- 64 *Tesla* pazourková, délka 63 mm; sbírka ing. Jóna, Sobčice; obr. 12:5.
LIT: *Kalferst – Prostředník 1993, 30, t. 13:5.*

Stéblová (Pardubice)

Bez údajů; muzeu daroval Th. Valla.

- 65 *Tesla*, stěny hlazené, tyl a bočnice retušované; „žlutavý pazourek“; délka 100 mm; NM Praha č. 10097; obr. 13:6.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:13.*

Strupčice (Chomutov)

Bez údajů.

- 66 *Tesla*, ostří a zčásti i stěny hlazené, bočnice a tyl retušované; tmavě šedý pazourek; délka 80 mm; M Chomutov č. 440.
LIT: *Preidel 1935, 110, t. 2:4.*

Střednice (Mělník)

Břeh úvozové cesty k Vysoké a na polích po obou stranách cesty, náhodný nález V. Krolmuse; kromě střepů, nádoby a další.

- 67 *Sekera* (?) pazourková; NM Praha č. 9878.
LIT: *Sklenář 1992, 243.*

Sudoměř (Mladá Boleslav)

Hrádek, JV část hradiště, v r. 1946 našel p. Jech z Lobče.

- 68 *Sekera* (?) pazourková – ostří.
LIT: *Filip 1947, 81.*

Šárovцова Lhota (Jičín)

Poloha „Hrádek“ (?)

- 69 *Tesla* pazourková, ostří hlazené, zbytek stěn a bočnice retušované; délka 99 mm; M Hořice č. 13079; obr. 12:1.
LIT: *Kalferst – Prostředník 1993, 30, t. 13:1.*

Únětice (Praha-západ)

Bez údajů.

- 70 *Sekera* (?) pazourková „s hlazeným ostřím“, podle snímku širší, trapézovitá, stěny a bočnice retušované, ostří hlazené; délka ca 50–60 mm; uložení?
LIT: *Štorch 1921, obr. 38:2.*

Ústí nad Labem (Ústí n. L)

Při ústí Bíliny do Labe, nález z r. 1853.

- 71 *Tesla* s tenkým ostřím, „plochy hlazené, bočnice a tyl retušované, ostří sbroušené“; šedý pazourek; délka 93 mm; NM Praha č. 10094; obr. 13:4.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:10; Sklenář 1992, 264.*

Veltruby (Kolín)

„Nalezeno v Labi ve štěrku u Veltrub blíž Kolína r. 1893“; muzeu daroval Ph. Dr. J. Hellich.

- 72 *Tesla* „rohovcová“, stěny hlazené, bočnice a tyl retušované, délka 103 mm; NM Praha č. 10101; obr. 14:2.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:11 (jako „pazourková“).*

Vrbno (Mělník)

Pole ppč. 91/1, 89/1; ze sběrů v r. 1972.

- 73 *Sekera* (?) pazourková – břitová část, zachovaná délka 40 mm; NM Praha č. 391625.
LIT: *Sklenář 1982, 427.*

Bez lokality (SZ Čechy?)

Bez údajů, muzeu daroval J. Pudil.

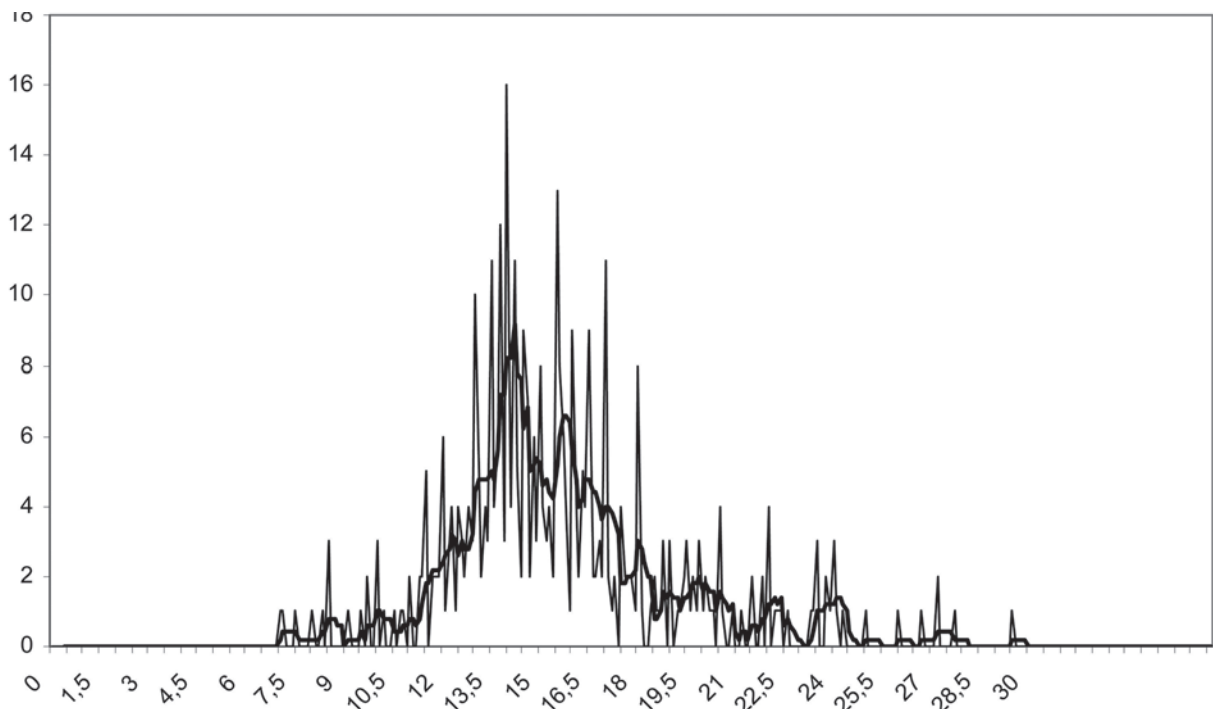
- 74 *Tesla* pazourková „pěkně retušovaná s týlem zaobleným, ostří vyhlazeno“; délka 94 mm; NM Praha č. 10095; obr. 13:5.
LIT: *Stocký 1924, t. 37:12.*

Z 53 ks bez nálezového kontextu je 22 (=41%) tvarově neurčených: víme o nich obvykle jen, že jde o „pazourkové sekery“. Ze zbývajících 31 ks je 10 seker a 21 tesel.

Mezi **sekerami** převažují *trapézovité s rovným silným týlem a tenkým břitem* (dünnblattige, dicknackige Rechteckbeile severské terminologie), ať už cele broušené (typ Ss 2: č. 27, 57), nebo s broušenými stěnami (typ Ss 6a – širší: č. 24; typ Ss 6b – štíhlejší: č. 29, 49?, 61) či ostřím (typ Ss 8: č. 37). Cele hlazená sekera č. 38 typu Ss 5 se od nich liší obloukovitým týlem. Třemi sekerami je zde zastoupen typ Ss 7 – trapezovité *se silným týlem a silným břitem* (dicknackige, dickblattige) a hlazenými stěnami (č. 13, 14, 39). Jemu blízká je cele hlazená sekera č. 38 typu Ss 5, též se silným týlem a silným břitem, v nárysu ale *obdélníkovitá*.

Z *tesel* jen jediná je cele broušená (typ Ts 1, č. 59): je *obdélníkovitá, s tenkým břitem*. Nejpčetnější jsou, stejně jako u seker, *tesly trapézovitě s rovným, silným týlem a tenkým břitem*: ze skupiny B (broušené jen stěny) k nim patří 10 *tesel*, dělicích se dle š/d-indexu na širší (typ Ts 2a: č. 22, 33, 36, 41, 47, 66) a štíhlejší (typ Ts 2b: č. 40, 50, 65, 72), ze skupiny C (broušené jen ostří) *tesla* č. 64 typu Ts 5. Stejně parametry, tj. silný tyl a tenký břit, mají

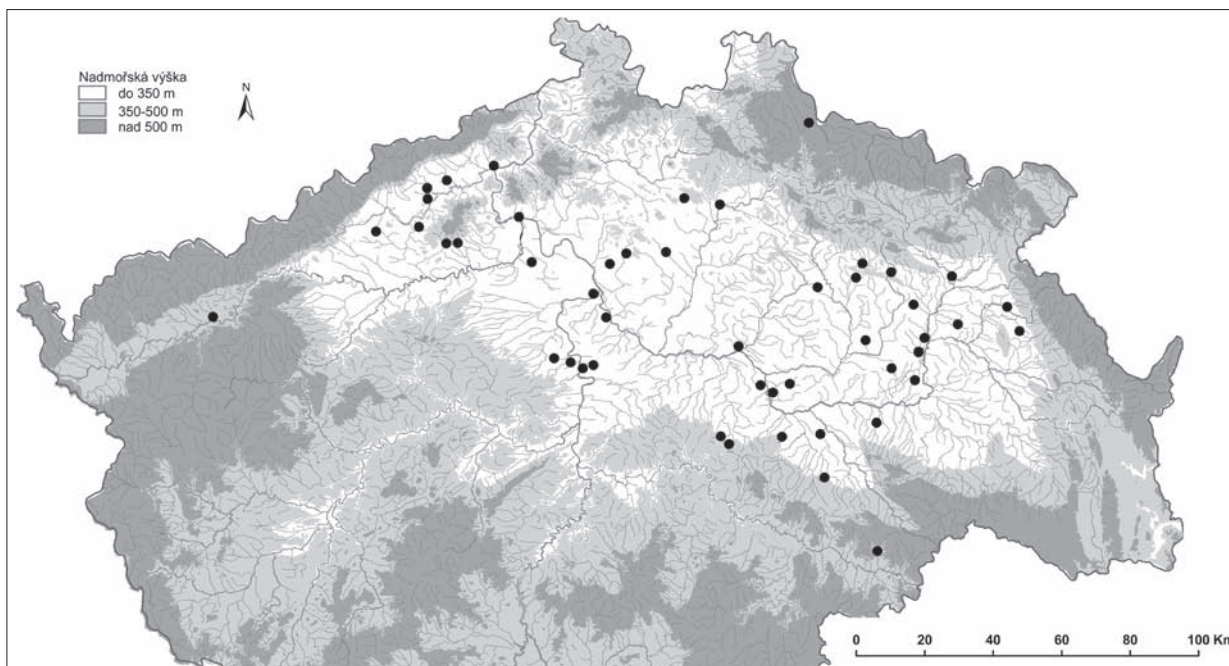
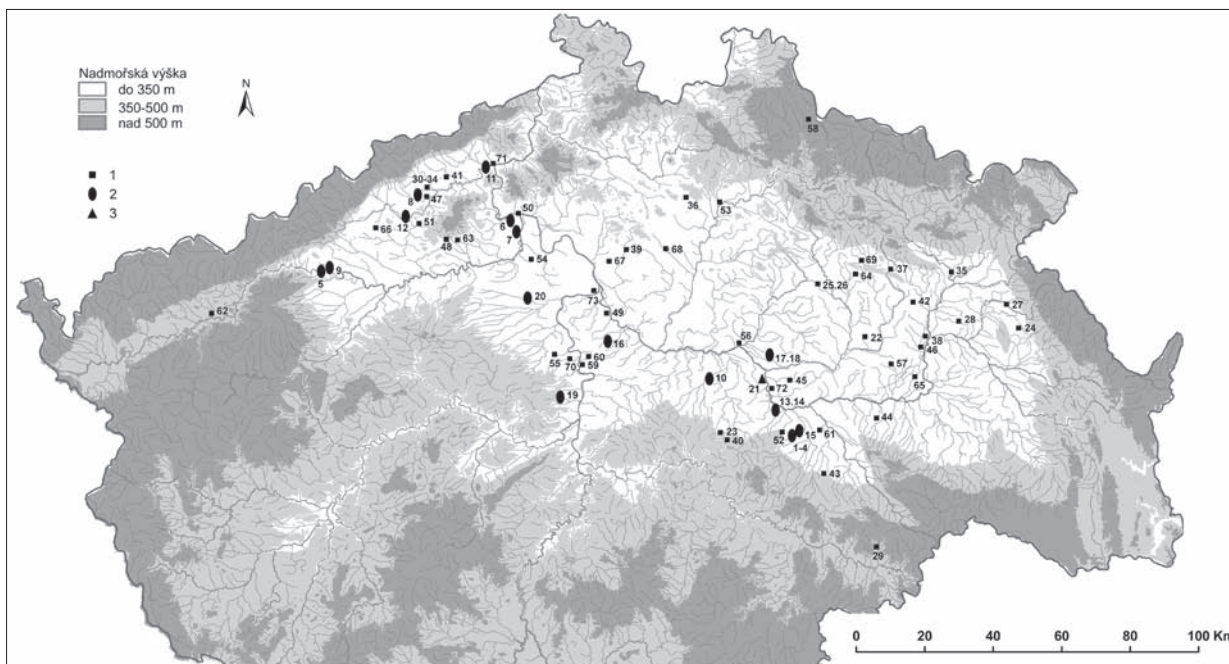
i tři *tesly s vějířovitě rozšířeným ostřím* ze skupiny B (typ Ts 3: č. 21) a C (typ Ts 6: č. 56, 74). Svráznou formou trapézovitých jsou *tesly s obloukovitým týlem a tenkým břitem*, s týlem na bokorysu silným či zeslabeným (typ Ts 7: č. 35, 42, 52). Jen tři *tesly*, též trapézovitě s rovným týlem, mají na bokorysu *silný tyl i břit* (typ Ts 4: č. 28 ze skupiny B, typy Ts 8: č. 15 a Ts 9: č. 69 ze skupiny C, z nichž ta poslední má jednu z bočnic v nárysu obloukovitou). U *tesel*,

Obr. 15: a (nahore) – Silicitové sekery a tesly z Čech: rozdělení do tří velikostních tříd (krátké: 55–75 mm, střední: 80–124 mm, dlouhé: 135–170 mm) podle délky 54 cele dochovaných kusů; b (dole) – Délky pazourkových seker s tenkým týlem ze Šlesvicka-Holštýnska (z krajů Schleswig-Flensburg a Nordfriesland), podle Lüth 2003, *Diagr. 2*

Abb. 15: a (oben) – Silixbeile und Silixdechseln aus Böhmen: Einteilung in drei Größenklassen (kurze: 55–75 mm, mittellange: 80–124 mm, lange: 135–170 mm) nach der Länge von 54 vollständig erhaltener Stücke; b (unten) – Längen der dünnackigen Feuersteinbeile aus Schleswig-Holstein (aus den Kreisen Schleswig-Flensburg und Nordfriesland), nach Lüth 2003, *Diagr. 2*

Obr. 16a (nahore): Silicítové sekery a tesly na území Čech. Značky: 1 ojedinelé nálezy; 2 sekery a tesly z hrobů a sídlišť; 3 sekera z Pňova

Obr. 16b (dole): Ojedinelé nálezy seker

Abb. 16a: Silexbeile und Silexdechseln auf dem Territorium Böhmens. Markiert: 1 Einzelfunde; 2 Beile und Deichseln aus Gräbern und Siedlungen; 3 Beil aus Pňov

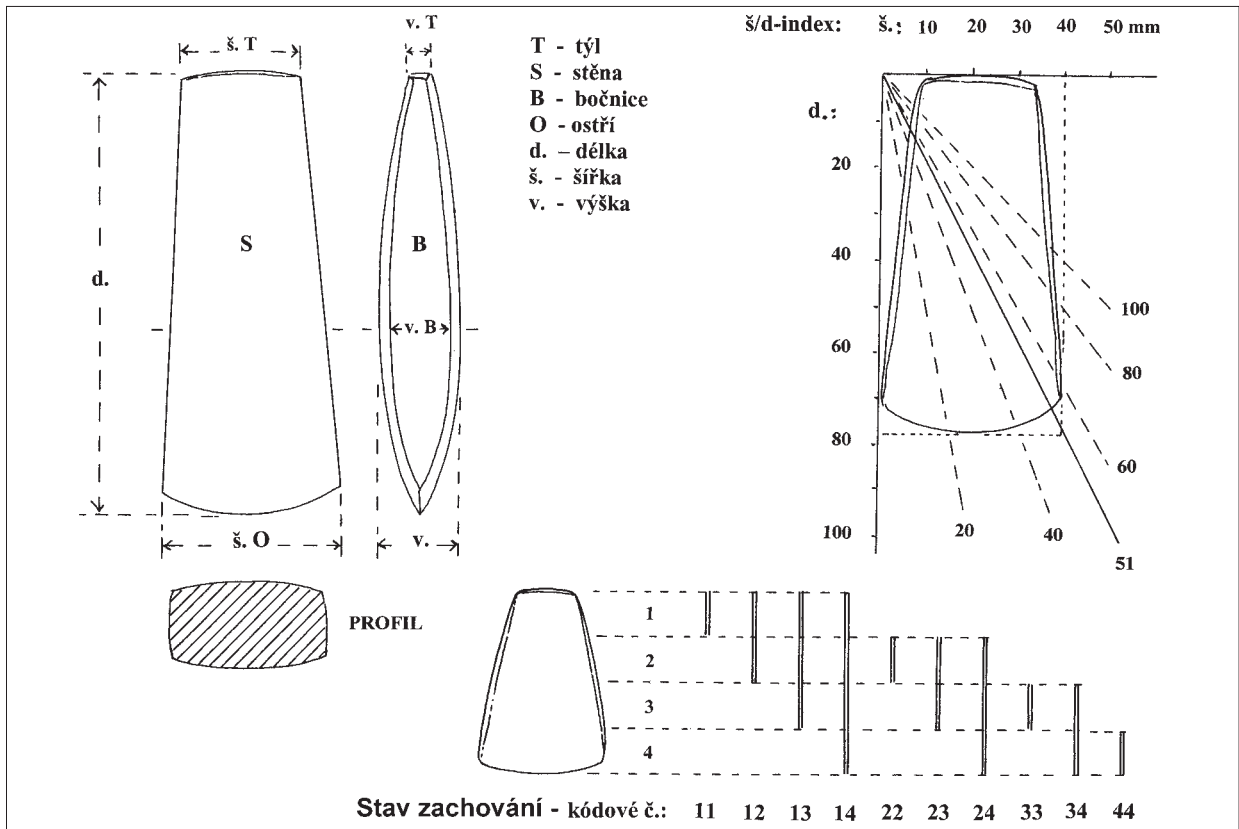
Abb. 16b: Einzelfunde von Silexeilen

stejně jako u seker, je ovšem problematická klasifikace nástrojů příliš krátkých, protože u nich kriteria pro rozdělení podle síly břitu a týlu na tenké a silné selhávají (srv. kap. 3: velikostní rozdíl a blíže neklasifikovatelné „Flachbeile“).

Jediným exemplářem je zastoupen **polotovar tesly** (typ Ts 10: č. 31), trapézovité se silným týlem

a tenkým břitem, tvarem blízký teslám typu Ts 2b či Ts 8.

Datování. V severské oblasti, odkud, jak předpokládáme, naprostá většina našich nálezů pochází, jsou typy určované jako „dicknackige, dünnblattige Beile“, běžné od mladších fází severské KNP (jak už *Becker 1957, 29, Fig. 8*) přes kulturu kulovitých

Obr. 17: Kamenné sekery: názvosloví, šířko-délkový index a stav zachování
Abb. 17: Steinbeile: Terminologie, Breite-Länge-Index und Erhaltungszustand

amfor a „Einzelgrabkultur“ až do staršího stupně severského pozdního neolitu (per. SN A), paralelizovaného s kulturou zvoncových pohárů a s 1. a 2. fází únětické kultury dle periodizace V. Mouchy, event. i s SN B (Rassmann 1993, 33, 70, Abb. 30). Stejně časové rozostření zřejmě platí i pro ojedinělé nálezy seker a tesel č. 22–74. Jisté rozdíly se podle datovaných souborů (kap. 4.1–4.5) a severských analogií ale ukazují. Jako *relativně starší* se jeví především sekery a tesly jednak cele hlazené typu Ss 1–4, Ts 1, jednak s broušenými stěnami typu Ss 6a, b, 7 a Ts 2a, b, 3, 4; předpokládáme, že v Čechách jejich výskyt spadá do doby kultury kulovitých amfor a mladoeneolitických pohárových kultur. *Relativně mladší*, od kultury šňůrové do starší kultury únětické, se – alespoň v našem prostředí – ukazují tvary, jež mají broušené jen ostří, jako jsou sekery Ss 8, 9 a tesly Ts 5–9.

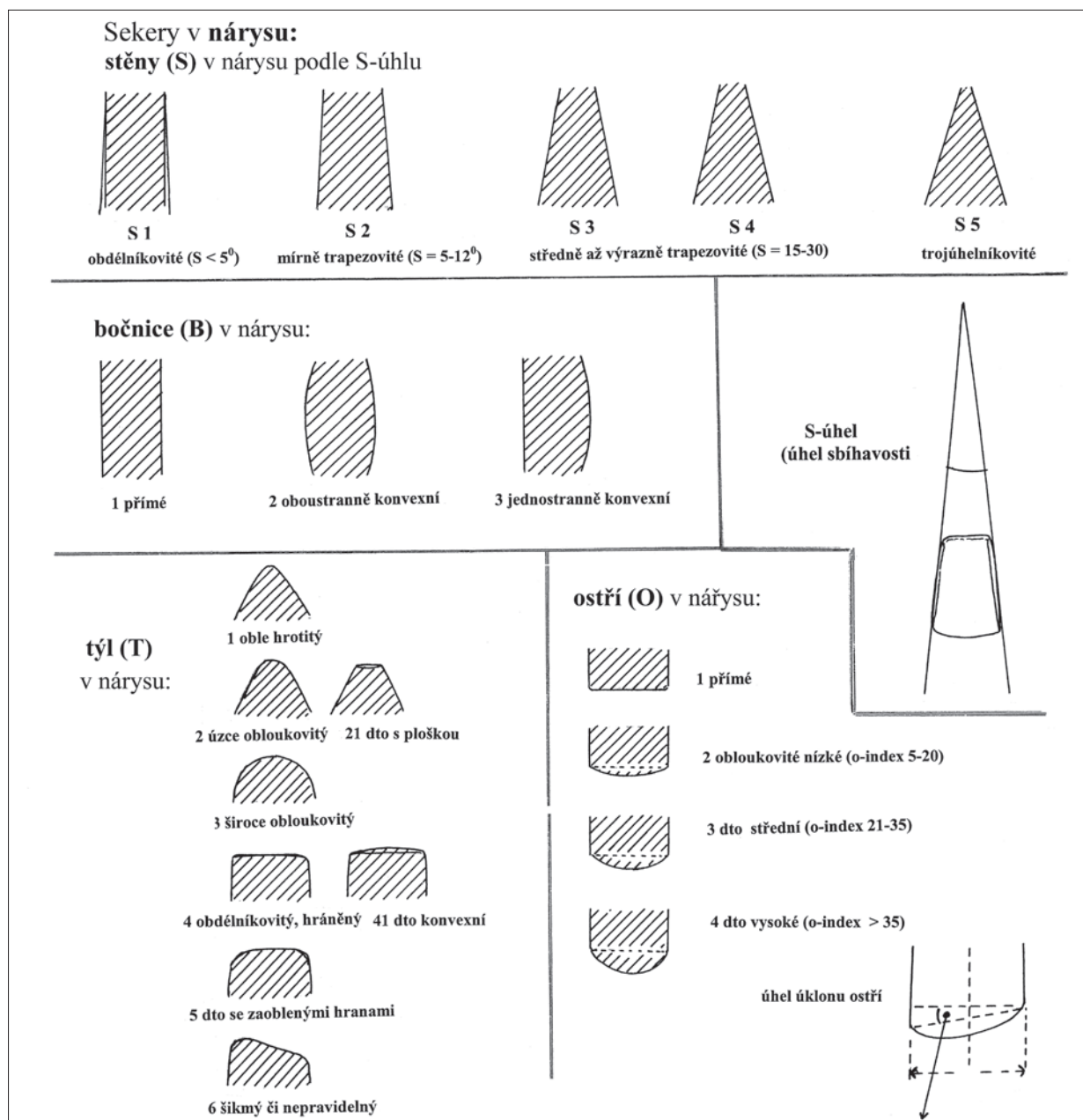
7. Závěr

Nálezy silicitových seker a tesel jsou na území Čech relativně vzácné. Soubor shromážděný v této práci čítá celkem 74 ks (tab. 1) a morfologicky je mimořádně pestrý (tab. 2, 3). Tato různorodost se

dá vysvětlit periferní polohou země vůči produkčním centřům v Pobaltí, odkud převážná část této industrie pochází. K nám se dostával jen zlomek ze severských typových sérií, produkovaných tam po dvě tisíciletí, od počátku kultury nálevkovitých pohárů (ca 4200 BC) až do starší doby bronzové.

Pro vymezení období kdy tato industrie do Čech přicházela je skóre 21 ks datovaných ku 53 ojedinělým jistě příznivé. Z datovaných je 16 z hrobů, 4 z výšinného sídliště Denemarku a u sekery z Pňova je stáří spolehlivě určeno typologicky. Můžeme proto s jistotou konstatovat, že se zde tyto nástroje vyskytly v kontextu nejméně šesti kulturních skupin, počínaje mladší fází středního eneolitu a konče starší dobou bronzovou:

Prokazatelně nejstarší je sekera z Pňova, hlásící se ještě do doby **kultury nálevkovitých pohárů** (KNP); jde o reutilizovaný nástroj, jehož původ lze hledat ne-li v Pobaltí, pak v komunikačně nejbližší skupině severské KNP – severo-středoněmecké keramice s hlubokým vpichem, a jeho výskyt spojovat s Labem jako dálkovou říční komunikací. Z období **řivnáčské kultury** jsou silicitové sekery z hrazeného výšinného sídliště Denemarku; unikátem odtud je sekera z páskového pazourku původem

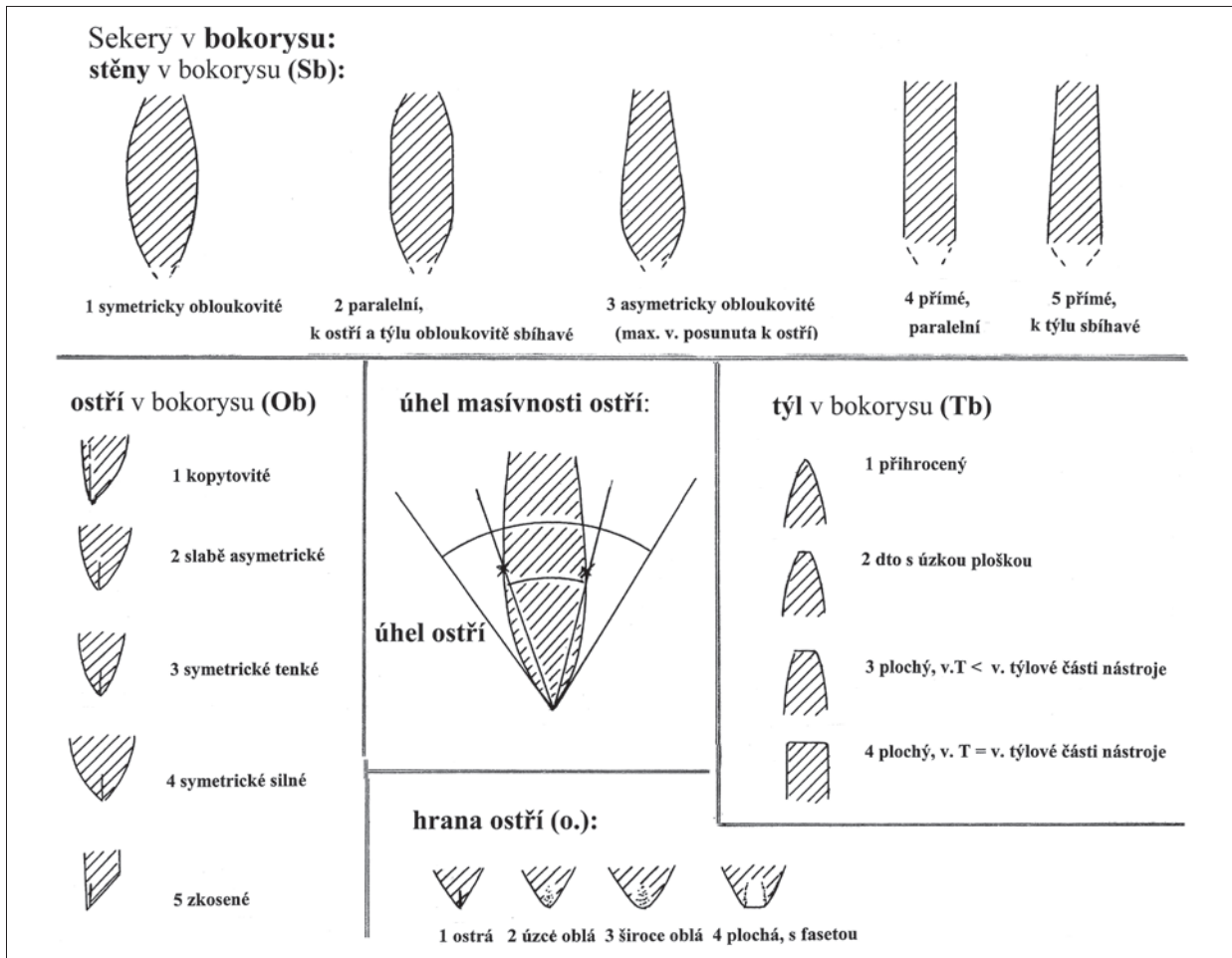
Obr. 18: Kamenné sekery – nárys: stěny (S), bočnice (B), ostří (O), týl (T); úhel sbíhavosti (S-úhel)

Abb. 18: Steinbeile – Vorderansicht: Wände (S), Seiten (B), Schneide (O), Nacken (T); Konvergenz-Winkel (S-úhel)

z oblasti Krzemionek Opatowskich ve středním Polsku. Další datované sekery a tesly pocházejí z hrobů západní skupiny **kultury kulovitých amfor a kultur šňůrové, zvoncovitých pohárů a proto- až starounětické**. Zbývající část souboru tvoří ojedinělé nálezy, podle typového složení spadající vesměs do časového rámce vymezeného datovanými nálezy. Obecně lze k datování této industrie na půdě Čech říci, že relativně starší jsou zde tvary cele broušené či s broušenými plochami (od mladší KNP do mladšího eneolitu), relativně mladší pak tvary s broušeným ostřím (od k. šňůrové do starší k. únětické).

Pokud jde o **funkci**, pak sekery – jak dokládají hroby z Prosmyk, Kolína či Pátku – plnily roli prestižních zbraní vyhrazených, podobně jako bojové sekeromlaty, vrstvě mužů – bojovníků. Proti tomu tesly, soudě dle polohy v hrobech kultury šňůrové, sloužily nejspíše jako kvalitnější sorta dřevozpracujících nástrojů. Polotovar tesly č. 31 z Duchova, údajně nalezený spolu s dýčkou typu Id, je zase indicií, že se do Čech dostávaly i exempláře ve formě nebroušených polotovarů.

Vzdálený původ a malý počet nálezů naznačují, že tato industrie byla v Čechách, stejně jako v celé

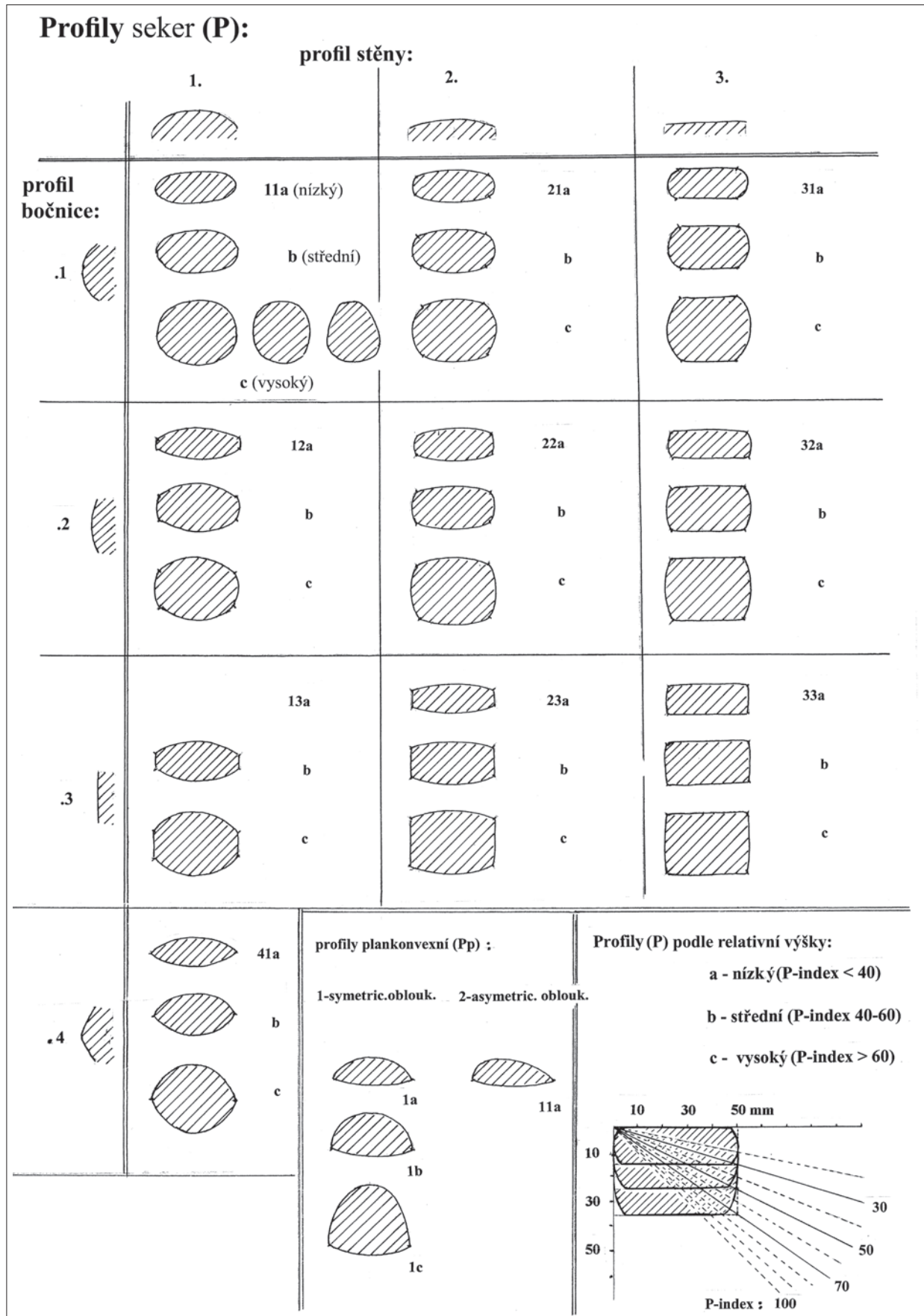
Obr. 19: Kamenné sekery – bokorys: stěny + bočnice (Sb), ostří (Ob), hrana ostří (o.), týl (Tb), úhel ostří a úhel masivnosti ostří (O-úhel, Om-úhel)
Abb. 19: Steinbeile – Seiteansicht: Wände + Seiten (Sb), Schneide (Ob), Schneidekante (o.), Nacken (Tb); Schneidewinkel und Winkel der Schneidemassivität (O-úhel, Om-úhel)

střední Evropě, ceněnou **importovanou komoditou**. Už *Ľ. Schráníl (1928, 68, 107)* se domníval, že ty staroúnětické se do střední Evropy mohly dostávat stejnými obchodními cestami jako jantar. A stejná interpretace – tj. silicitové sekery jako průvodní znak dálkového obchodu – se nedá vyloučit ani pro předchozí eneolitické horizonty. Je ale faktem, že ve srovnání se severskou produkcí v naší kolekci nenacházíme žádné výjimečné exempláře, spíše jde o lepší či horší průměr. I ty nejlepší, jako sekery či tesly z Dánska, Prosmýk, Rohozce, lze označit jen za kvalitní standard. Zcela chybějí exempláře, které by kvalitou zpracování či velikostí spadaly do kategorie severských „skvostných“ či „předimenzovaných“ seker, obecně interpretovaných jako symboly moci a bohatství (überdimensionale Prachtbeile: kupř. *Nielsen 1977, 118*).

Zajímavou informací k významu této industrie na území Čech nabízí i její geografické rozšíření. Zatímco hrobové a sídlištní nálezy (mapa **obr. 16a**,

značka č. 2) jsou vcelku rovnoměrně rozptýlené na ploše tzv. staré sídelní oblasti, v případě ojedinělých nálezů (mapa **obr. 16b**) je situace odlišná: ze 48 lokalit se sice většina nachází též v hranicích ekumeny (39 = 81%), z nich ale 8 lokalit je vysunutých na samý její okraj (severní Mělnicko: č. 39, 67, 68; jižní Kolínsko: č. 23, 40; severní Jičínsko: č. 37, 64, 69) a 4 lze počítat do kategorie říčních nálezů: buď jsou přímo z Labe, nebo z jeho těsné blízkosti (č. 49, 50, 71, 72). Zbývajících 9 lokalit (=19%) pak leží už mimo hranic ekumeny, více či méně vázané na směry spojující Čechy s Moravou (č. 29, 43), Kladskem (č. 24, 27, 35), Lužicí (č. 36, 53, 58) a Horní Falcí (č. 62).

Vazba na obojí systém komunikačních tras, říčních a suchozemských, je tedy patrná, i když slaběji, než je tomu v případě jiné komodity severského původu – pazourkových dýk (*Žapotocký 1961, 172; Týž 2013, obr. 16, 7; Šebela 1998, 217*). Nálezy tohoto druhu se obvykle interpretují dvojím způsobem:

Obr. 20: Kamenné sekery – příčné profily, podle profilu stěny (1.), bočnice (.1) a relativní výšky (a–c)

Abb. 20: Steinbeile – Querprofile, nach dem Wandprofil (1.), Seitenprofil (.1) und der relativen Höhe (a–c)

jako náhodné ztráty nebo jako obětiny; v případě zbraní a nástrojů severského původu jsou pak nejlépe vysvětlitelné přítomností „lidí ze severu“, účastníků se provozu na těchto dálkových komunikacích (Stolz 2002, 181).

Příloha

Morfologie eneolitických seker

Názvosloví broušené industrie (BI) se v české archeologické literatuře ustalovalo od 19. stol. (kupř. *Piř 1899, 154*, později *Stocký 1926, 58* a d.) a řada návrhů, v základě shodných, byla podána i v poválečném období (kupř. *Buchvaldek 1964; Vencl 1964a; Salaš 1984; Sklenář – Hartl 1990*). Co se kresběné dokumentace týče, není třeba připomínat už dávno akcentovanou a stále ještě ne vždy respektovanou nutnost tří vyobrazení: nárysu, bokorysu a profilu, bez nichž není typové určení spolehlivé.

Při klasifikaci seker, vypracované původně pro broušenou industrii z Čáslavska (*Žápotocký 2002*) a aplikovatelné i pro tesly a dláta, jsem vycházel z metodiky severské archeologie. Použity jsou morfologické znaky, jež se v souboru BI z uvedeného regionu vyskytly – jde tedy o pomocný kód sestavený ad hoc, jehož použití pro širší nálezovou bázi si patrně vyžádá doplnění. Přehled terminologie, morfologických prvků a zkratk srv. **obr. 17–20**.

Nárys (obr. 18)

Stěny (S) – tvar sekery v nárysu podle úhlu sbíhavosti stěn (S-úhlu): 1 – obdélníkovitý ($S < 5^\circ$); 2 – slabě trapezovitý ($S = 5–15^\circ$); 3 – středně až silně trapezovitý ($S = 15–30^\circ$); 4 – trojúhelníkovitý.

Bočnice (B) v nárysu: 1 – přímé (paralelní, či sbíhavé); 2 – oboustranně konvexní; 3 – jednostranně, či nesymetricky konvexní; 4 – oboustranně k ostří rozevřené (ostří rovné či vějířovitě rozšířené).

Týl (T) v nárysu: 1 – oble hrotitý; 2 – úzce obloukovitý; 21 – dto sploštělý; 3 – široce obloukovitý; 31 – dto oploštělý; 4 – rovný, hráněný, plochý; 41 – dto konvexní; 5 – šikmý či nepravidelný. V případě, že je znám stav týlu, resp. míra jeho poškození, lze tento údaj doplnit na dvojčíslí, v němž druhé číslo vyjadřuje, že je: x.0 – nepoškozený; x.1 – slabě poškozený; x.2 – silně poškozený, tj. z $\frac{1}{3}$ a více; x.3 – cele obitý; x.s – sekundárně upravený (přebroušený, remodelovaný), aniž by zde bylo možné sledovat příčiny a ráz poškození (pracovní stopy, výrobní defekty, recentní poškození a pod).

Ostří (O) v nárysu: 1 – přímé; 2 – obloukovitě nízké (o-index 5–20); 3 – dto střední (o-index 21–35); 4 – dto vysoké (o-index > 35). – Úhel úklonu ostří a index konvexity ostří.

Relativní šířka podle š/d-indexu, udává šířku nástroje v procentech délky, tj. čím je výsledné číslo vyšší, tím je artefakt v nárysu relativně širší).

Bokorys (obr. 19)

Stěny (Sb) na bokorysu: 1 – symetricky obloukovitě; 2 – paralelní, k ostří i týlu obloukovitě sbíhavé; 3 – asymetricky obloukovitě (max. v. posunuta k ostří); 4 – přímé, paralelní; 5 – přímé, k týlu sbíhavé.

Týl (Tb) na bokorysu: 1 – přihrocený; 2 – dto s úzkou ploškou; 3 – plochý, v. $T < v$. týlové části nástroje; 4 – plochý, v. $T = v$. týlové části nástroje.

Ostří (Ob) na bokorysu: 1 – kopytovité; 2 – slabě asymetrické; 3 – symetrické tenké; 4 – symetrické silné; 5 – zkosené.

Úhel ostří a úhel masivnosti ostří.

Hrana ostří (o.) na bokorysu: 0 – neurč.; 1 – ostrá; 2 – úzce oblá; 3 – široce oblá; 4 – plochá, s užší či širší fasetou. V soupisu (kap. 2) je tento údaj, pokud jsme o stavu ostří informováni, doplněn na dvojčíslí, v němž druhé číslo vyjadřuje, že ostří je: x.0 – nepoškozené; x.1 – slabě, jen místy poškozené, odrolené či odštípané; x.2 – silně poškozené, tj. z $\frac{1}{3}$ a více; x.3 – cele poškozené.

Příčný profil (obr. 20)

Symetrický (P): trojmístné označení, v němž první člen vyjadřuje tvar stěn (1 – vysoce konvexní, 2 – nízce konvexní, 3 – ploché), druhý tvar bočnic (1 – vysoce konvexní, 2 – nízce konvexní, 3 – ploché), třetí relativní výšku profilu.

Plankonvexní (Pp): dvoj- či trojmístné označení, v němž první člen vyjadřuje tvar horní plochy (1 – symetricky obloukovitá, 11 – asymetricky obloukovitá), přičemž spodní stěna je plochá, či slabě konvexní; druhý člen vyjadřuje relat. výšku profilu (a, b, c – jako u symetrických profilů).

Relativní výška profilu podle P-indexu: udává výšku profilu v procentech šířky, tj. čím je index nižší, tím je profil plošší. Profily dle P-indexu: a) nízké, P-index < 40; b) střední, P-index 40–60; c) vysoké, P-index > 60; d) čtvercové či kruhové, P-index = 100; e) vysoce obdélníkové či vysoce oválné, P-index > 100.

Délka nástroje a rozdělení do velikostních tříd.

Literatura

- Bakker, J. A. 1976: *The TRB West Group*. Amsterdam.
- Balcer, B. 1983: *Wytwórność narzędzi krzemiennych w neolicie ziem Polskich*. PAN.
- Bartelheim, M. 1998: *Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen*. Teil I, II. Bonn.
- Barviř, J. L. 1903: *Pazourkový klínek*. *Památky archeologické* 20, 357.
- Becker, C. J. 1957: *Den tyknakkede flintøkse*. *Aarboger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1957, 1–37.
- Beier, H. J. 1988: *Die Kugelamphorenkultur im Mittelbe-Saale-Gebiet und Altmark*. Berlin.
- Böhm, J. 1932: *Únětické nálezy na Pardubicku*. *Památky archeologické* 38, 47–49.
- 1933: *Únětické nálezy ze Slánska*. *Památky archeologické* 39, 62–64.
- Brandt, K. H. 1967: *Studien über steinerne Äxte und Beile der jüngeren Steinzeit und der Stein-Kupferzeit Nordwestdeutschlands*. Hildesheim.
- Buchtela, K. – Niederle, L. 1910: *Rukověť české archeologie*. Praha.
- Buchvaldek, M. 1964: *Základní tvarosloví eneolitické broušené industrie*. *Žprávy Čs. společnosti archeologické* 6/3, 26, t. 5.
- 1967: *Die Schnurkeramik in Böhmen*. Praha.
- 1986: *Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě. I. Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpatami*. *Praehistorica* 12. Praha.
- Buchvaldek, M. – Velímský, T. 1987: *Katalog šňůrové keramiky v Čechách II. Povodí Lomského potoka na Bílinsku*. *Praehistorica* 13, 63–121.
- Čvrková, M. 1984: *Archeologická sbírka Okresního vlastivědného muzea v Ústí nad Labem*. Teplice.
- Čvrková, M. – Koutecký, D. – Brus, Z. 1991: *Pohřebiště se šňůrovou keramikou v Ústí n. L. – Trmicích a Stadicích*. *Doplňk ke katalogu šňůrové keramiky v Čechách III*. *Praehistorica* 17, 9–42.
- Čermák, K. 1907: *Kamenné nástroje na Čáslavsku*. *Památky archeologické* 22, 509–520.
- Černá, E. – Ondráčková, L. 1996: *Archeologická sbírka Okresního muzea v Chomutově*. Teplice – Chomutov.
- Dobeš, M. 1998: *Gräber der Kugelamphorenkultur in Nordwestböhmen*. *Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde* 6/7, 133–179.
- Domečka, L. – Sál, F. L. 1928: *Královéhradecko*. Hradec Králové.
- Dvořák, F. 1931: *Nálezy zvoncové keramiky na Kolínsku a Českobrodsku*. *Památky archeologické* 37, 36–45.
- 1936: *Pravěk Kolínska a Kouřimska*. *Soupis archeologických památek*. Kolín.
- Ebbesen, K. 1984: *Tragtbaegerkulturens grøstenøkser*. *Kuml* 1984, 113–153.
- Filip, J. 1947: *Dějinné počátky Českého ráje*. Praha.
- 1948: *Pravěké Československo*. Praha.
- Hájek, L. 1934–35: *Únětické pohřebiště v Třebonicích (okr. Praha-venkov)*. *Památky archeologické* 40, 94–5.
- 1954: *Jižní Čechy ve starší době bronzové*. *Památky archeologické* 45, 115–184, 189.
- 1968: *Kultura zvoncovitých pohárů v Čechách*. *Archeologické studijní materiály* 5, Praha.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1986: *Nálezy ze Žámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze*. *Archaeologica Pragensia* 7, 5–70.
- Hantschel, F. 1897: *Prähistorische Fundchronik für das Gebiet des Nordböhmisches Excursions-Clubs und die angrenzenden Landstriche*. *Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs* 20, 1–43, 218–264, 351–373.
- Hellich, J. 1921: *Pozdně neolitické pohřebiště skrčků „Na žebráku“ u Pátku*. *Památky archeologické* 32, 213–219.
- Hoika, J. 1987: *Das Mittelneolithikum zur Zeit der Trichterbecherkultur in Nordostholstein*. Neumünster.
- Jacobs, J. 1991: *Die Einzelgrabkultur in Mecklenburg-Vorpommern*. Schwerin.
- Jiráň, L. et al. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 5 – Doba bronzová*. Praha.
- Kalferst, J. – Prošředník, J. 1993: *Nálezy kultury se šňůrovou keramikou ve východních Čechách*. *Pojizerský sborník* 1, 16–47.
- Klen, J. 1943: *Dva vzácné pazourkové nástroje z východních Čech*. *Příroda* 36, č. 2, 47–53.
- Lech, J. 1998: *Der Silxbergbau*. In: Preuss, J. (ed.) 1998, Band 1/1, Kap. 2.5.1, 121–136.
- Lüth, P. 2003: *Sekundäre Überarbeitung dünnackiger Flintbeile der Trichterbecherkultur im nördlichen Schleswig-Holstein*. <http://www.jungsteinsite.uni-kiel.de> (4. 12. 2003).
- Matthias, W. 1982: *Kataloge zur mitteldeutschen Schnurkeramik 5. Mittleres Saalegebiet*. Berlin.

- Michálek, J. 1976: *Bohemika ve sbírce Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou univerzity ve Vídni. Katalog nálezů. Zprávy Čs. společnosti archeologické 18/2.*
- Moucha, V. 1963: *Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen. In: Sborník Čs. společnosti archeologické 3, 9–60.*
- Nagel, E. 1985: *Die Erscheinungen der Kugelamphorenkultur im Norden der DDR. Berlin.*
- Neustupný, E. (ed.) 2008: *Archeologie pravěkých Čech 4 – Eneolit. Praha.*
- Neustupný, E. – Smrž, Z. 1989: *Čachovice – pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou a zvoncovitých pohárů. Památky archeologické 80, 282–383.*
- Nielsen, P. O. 1977: *Die Flintbeile der frühen Trichterbecherkultur in Dänemark. Acta Archaeologica (København) 48, 61–138.*
- 1979: *De tyknakkede flintokersers kronologi. Aarboger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1977, 5–71.*
- Peška, J. 2009: *Protoúnětické pohřebiště z Pavlova. Olomouc.*
- Píč, J. L. 1899: *Starožitnosti země české. Díl I, svazek 1. Čechy předhistorické. Praha.*
- Podborský, V. et al. 1993: *Pravěké dějiny Moravy. Brno.*
- Popelka, M. 1992: *Chipped stone industry of the Bohemian Corded-ware culture. In: Die kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik. Schnurkeramik-Symposium 1990. Praehistorica 19 (Praha), 89–94.*
- Preidel, H. 1935: *Urgeschichte. Heimatkunde des Bezirkes Komotau, 4. Bd., 1. Heft. Komotau.*
- 1937: *Ein Skelettgrab mit Kugelflaschenkultur aus Weschitz, Bez. Kaaden. Mannus 29, 280–283.*
- Preuss, J. 1980: *Die altmärkische Gruppe der Tiefstichkeramik. Berlin.*
- Preuss, J. (ed.) 1998: *Das Neolithikum in Mitteleuropa. Kulturen – Wirtschaft – Umwelt vom 6. bis 3. Jahrtausend v. u. Z. Weissbach, Bd. 1, 2.*
- Přichystal, A. 1999: *The Petrographic Investigation of Stone Artefacts of the Corded Ware Culture in Moravia and the Adjacent Part of Silesia. In: Šebela 1999, 213–223.*
- Přichystal, A. – Šebela, L. 2004: *Silicite axes of Central Poland Providence in Moravia. Acta Archaeologica Carpathica 39, 5–23.*
- Rassmann, K. 1993: *Spätneolithikum und frühe Bronzezeit im Flachland zwischen Elbe und Oder. Lübsdorf.*
- Rous, P. 1981: *Katalog pravěkých nálezů okresu Havlíčkův Brod. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech. Hradec Králové.*
- Salaš, M. 1984: *Návrh numerické deskripce neolitické kamenné broušené industrie. Sborník prací fil. fakulty brněnské univerzity E 29, 67–107.*
- Schirren, C. M. 1997: *Studien zur Trichterbecherkultur in Südostholstein. Bonn.*
- Schránil, J. 1928: *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin – Leipzig.*
- Sklenář, K. 1966: *Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky I. Zprávy Čs. společnosti archeologické při ČSAV, Suppl. 2.*
- 1982, 1984: *Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. I, II. Mělník.*
- 1992: *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.*
- Sklenář, K. – Hartl, J. 1989: *Archeologický slovník I. Kamenné artefakty. Praha.*
- Sprockhoff, E. 1938: *Die nordische Megalithkultur. Berlin.*
- Stocký, A. 1924: *Čechy v době kamenné. Praha.*
- 1926: *Pravěk země české I. Věk kamenný. Praha.*
- 1927: *Únětická keramika v Čechách. Předběžná studie II. Památky archeologické 35, 305–315.*
- Stolz, D. 2002: *Starší nález severské pazourkové dýky z Okrouhlíku, k. ú. Unhošť (okr. Kladno). Archeologie ve středních Čechách 6, 2002, 179–183.*
- Strahl, E. 1985: *Zum Stand der Forschung über das dicknackige Flint-Rechteckbeil. Ein undendliches Geschichte? Die Kunde NF 36, 105–206.*
- Struve, K. W. 1955: *Die Einzelgrabkultur in Schleswig-Holstein und ihre kontinentalen Beziehungen. Neumünster.*
- Suske, K. 1939: *Unveröffentlichte Bodenfunde im Landkreis Deutsch Gabel. Sudeta NF 1, 25.*
- Šalda, F. 1969: *Vlastivěda Jičínska. Jičín.*
- Šebela, L. 1998: *Spätäneolithische und altbronzezeitliche Silexdolche in Mähren. Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde 6/7, 199–226.*
- 1999: *The Corded Ware Culture in Moravia and in the adjacent part of Silesia (Catalogue). Fontes Archaeologiae Moraviae 23, Brno.*

- Šída, P. 2007: *Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné – Dílenské areály v oblasti horního Pojižeří. Praha – Brno.*
- Štorch, E. 1921: *Praha v době předhistorické. Pravěký člověk a jeho kultury. Praha.*
- Turek, J. 2008: *Kultura zvoncovitých pohárů. In: Neustupný, E. (ed.) 2008, 147–169.*
- Vencl, S. 1964a: *Žákladní tvarosloví neolitické kamenné industrie. Žprávy Čs. společnosti archeologické 6/3, 18, t. 3, 4.*
- 1964b: *Severské pazourkové nástroje z Duchova. Archeologické rozhledy 16, 280, obr. 84.*
- Vich, D. 2006: *Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě. Katalog archeologické sbírky. Žprávy ČAS – Suppl. 63, I Text, II Tabulky. Praha.*
- Vondráček, A. 1889: *Pohřebiště u Hospozína. Památky archeologické 14, 437–442.*
- Weber, V. 1964: *Die Kugelamphorenkultur in Sachsen, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 13, 73–192.*
- Weinzierl, R. v. 1895: *Der prähistorische Wohnplatz und die Begräbnisstätte auf der Lösskuppe südöstlich von Lobositz an der Elbe, Zeitschrift für Ethnologie, 4–81.*
- 1901: *Tätigkeits-Bericht. Tätigkeits-Bericht der Museums-Gesellschaft Teplitz-Schönau 1900 (1901), 1–13.*
- Wetzel, G. 1979: *Die Schönfelder Kultur. Berlin.*
- 1992: *Die Schnurkeramik in der Oberlausitz und Niederlausitz. In: Die kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik. Schnurkeramik-Symposium 1990. Praehistorica 19 (Praha), 43–55.*
- Wiślański, T. 1979: *Kształowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych: Plemiona kultury pucharów lejkowatych. In: Prahistoria ziem Polskich II – Neolit, 165–260.*
- Žápotocký, M. 1960: *Příspěvky k poznání českého středního eneolitu. Archeologické rozhledy 12, 693, 715–747.*
- 1961: *Severské zbraně a nástroje starší doby bronzové v Čechách. Památky archeologické 52, 166–176.*
- 1975: *Archeologická práce na Litoměřicku v letech 1945–1973. Litoměřicko 12, 29–70.*
- 1977: *Žprávy o archeologických nálezech z Roudnicka v časopisech Podřipan, Říp a Podřipský kraj z let 1870–1929. Výzkumy v Čechách 1974 – Supplementum, Praha, 43–85.*
- 1992: *Streitaxte des mitteleuropäischen Äneolithikums. Weinheim.*
- 2002: *Eneolitická broušená industrie a osídlení regionu Čáslav – Kutná Hora. In: Pavlů, I. (ed.), Bylany Varia 2 (Praha), 159–228.*
- 2013: *Silicidové dýky z mladšího eneolitu a starší doby bronzové v Čechách. Archeologické rozhledy 65, 3–55.*
- Žápotocký, M. – Kudrnáč, J. 2008: *Eneolitický sídlištní a pohřební areál v Klučově – „Na vrchu“. Příspěvek k periodizaci řivnáčské kultury. Památky archeologické 99, 35–92.*
- Žápotocký, M. – Žápotocká, M. 2008: *Kutná Hora – Denemark. Hradiště řivnáčské kultury (ca 3000–2800 př. Kr.). Památky archeologické – Supplementum 18. Praha.*

Silexbeile im Äneolithikum und in der frühen Bronzezeit in Böhmen

Funde von Silexbeilen und -dechseln sind auf dem Gebiet Böhmens verhältnismäßig selten. Das in dieser Arbeit zusammengebrachte Ensemble zählt im Ganzen 74 Stück (**Tab. 1**) und ist morphologisch außerordentlich bunt (**Tab. 2, 3**). Diese Vielfältigkeit lässt sich durch die Randlage des Landes gegenüber den Produktionszentren an der Ostsee erklären, von wo der überwiegende Teil dieser Industrie kommt. Deshalb gelangte zu uns nur ein Bruchteil der nordischen Typenserien, die dort länger als zwei Jahrtausende, vom Beginn der Trichterbecherkultur bis zur frühen Bronzezeit, produziert wurden.

Für das Abgrenzen der Zeitabschnitte, während der diese Werkzeuge nach Böhmen gelangten, ist das Verhältnis von 21 datierten Beilen und Dechseln zu 53 vereinzelt gefundenen sicher günstig. 16 der datierten Exemplare stammen aus Gräbern, 4 von der Höhensiedlung Denemark, das Alter des Beils aus Pňov ist zuverlässig typologisch bestimmt. Man kann deshalb mit Sicherheit feststellen, dass diese Werkzeuge hier im Kontext von mindestens sechs Kulturgruppen vorkamen, vom mittleren Äneolithikum bis in die frühe Bronzezeit:

Belegbar am ältesten ist das Beil aus Pňov (**Abb. 9**), das sich noch zur Zeit der Trichterbecherkultur (TBK) bekennt; es handelt sich um ein reutilisiertes Werkzeug, dessen Ursprung wenn nicht im Ostseengebiet, dann in der nordischen TBK kommunikativ nächstgelegenen Gruppe – der nord-mitteldeutschen Altstichkeramik – zu suchen ist, und dessen Auftreten deswegen mit der Elbe als Fernverkehrsweg

zu verbinden ist. In den Zeitabschnitt der Řivnáč-Kultur gehören die Silexbeile von der befestigten Höhengsiedlung Denemark (**Abb. 1**); ein Unikat von dort ist ein Beil aus gebändertem Feuerstein mit Ursprung auf dem Gebiet Krzemionki Opatowskie (Mittelpolen). Weitere datierten Beile und Deichseln stammen aus den Gräbern der westlichen Gruppe der Kugelamphorenkultur (**Abb. 2**) und Schnurkeramik- (**Abb. 3–6**), Glockenbecher- (**Abb. 7**) und proto- bis altaunjetitzer Kultur (**Abb. 8**). Den restlichen Teil des Ensembles bilden vereinzelt Funde, die der Typen-Zusammensetzung nach vorwiegend in den gleichen Zeitrahmen wie die datierten Funde gehören (**Abb. 10–14**). Im Allgemeinen lässt sich zum Datieren dieser Industrie auf dem Gebiet Böhmens sagen, dass die vollständig geschliffenen Formen oder Formen mit geschliffenen Flächen relativ älter (von der jüngeren TBK bis zum jüngeren Äneolithikum), die Formen mit geschliffener Schneide relativ jünger (von der Schnurkeramik bis zur altaunjetitzer Kultur) sind.

Was die Funktion betrifft, dann erfüllten die Beile – wie die Gräber aus Prosmky, Kolín oder Pátek belegen – die Rolle von Prestigewaffen, die ähnlich wie Streitäxte oder Silexdolche älterer Typen der Schicht der Männer – Kämpfer vorbehalten waren. Dagegen dienten die Deichseln höchstwahrscheinlich als eine wertvollere Sorte von holzbearbeitenden Werkzeugen, wie man aus ihrer Lage in den Gräbern der Schnurkeramik schließen kann. Das Werkstück der Dechsel Nr. 31 aus Duchcov, angeblich gemeinsam mit einem kleinen Dolch des Typs Id gefunden, ist wieder ein Indiz dafür, dass diese Werkzeuge auch in Form ungeschliffener Werkstücke nach Böhmen gelangen konnten.

Der fernliegende Ursprung und kleine Anzahl an Funden deuten an, dass diese Industrie in Böhmen ebenso wie in ganz Mitteleuropa ein geschätztes Import-Handelsartikel war. Bereits *J. Schráníl* (1928, 68, 107) nahm an, dass die altaunjetitzer Exemplare auf gleichen Handelswegen wie Bernstein nach Mitteleuropa gelangen konnten. Und dieselbe Interpretierung – d. h. Silexbeile als Begleitmerkmal des Fernhandels – lässt sich auch für die vorhergehenden äneolithischen Horizonte nicht ausschließen. Es bleibt aber Tatsache, dass sich im Vergleich mit der nordischen Produktion in unserer Kollektion keine außergewöhnlichen Exemplare befinden, es handelt sich eher um besseren oder schlechteren Durchschnitt. Auch die besten Stücke, wie die Beile oder Deichseln aus Kutná Hora – Denemark, Prosmky, Rohozec, lassen sich aus der Sicht der Bearbeitung nur als guter Standard bezeichnen. Exemplare, die durch die Qualität der Verarbeitung oder die Größe in die Kategorie der nordischen „überdimensionellen Prachtbeile“ fallen würden, die allgemein als Symbole der Macht und des Reichtums gewertet werden (z. B. *Nielsen 1977, 118*), fehlen völlig.

Eine interessante Information über die Bedeutung dieser Industrie in Böhmen bietet auch ihre geographische Ausbreitung. Während die Grab- und Siedlungsfunde (Karte **Abb. 16a**, Nr. 2) im Ganzen gleichmäßig auf der Fläche des sog. alten Siedlungsgebietes verstreut sind, im Fall der Einzelfunde (Karte **Abb. 16b**) weicht die Situation ab: die Mehrheit der 48 Fundstellen befindet sich zwar auch innerhalb der Grenze der Ökumene (39 = 81%), davon sind aber 8 Fundstellen an ihren äußersten Rand herausgeschoben (nördliche Mělník-Region: Nr. 39, 67, 68; südliche Kolín-Region: Nr. 23, 40; nördliche Jičín-Region: Nr. 37, 64, 69) und 4 sind in die Kategorie der Flussfunde zu zählen: entweder kommen sie direkt aus der Elbe oder aus ihrer unmittelbaren Nähe (Nr. 49, 50, 71, 72). Die restlichen 9 Fundstellen (=19%) liegen dann außerhalb der Ökumene, mehr oder weniger an die Richtungen geknüpft, die Böhmen mit Mähren (Nr. 29, 43), Glatz (Nr. 24, 27, 35), der Lausitz (Nr. 36, 53, 58) und Oberpfalz (Nr. 62) verbinden.

Die Bindung an beide Systeme der Verkehrswege – Landwege und Wasserwege – ist also sichtbar, obwohl weniger deutlich, als es im Fall eines anderen Handelsartikels nordischen Ursprungs ist – im Fall der Feuersteindolche (*Žápotocký 1961, 172; ders. 2013, Abb. 16, 17; Šebela 1998, 217; Stolz 2002, 181*). Funde dieser Art werden gewöhnlich auf zweierlei Weise interpretiert: entweder als Zufallsverluste oder als Opfergaben; im Fall von Waffen und Werkzeugen nordischen Ursprungs sind sie auch durch die Anwesenheit der „Leute aus dem Norden“ erklärbar, die am Verkehr auf diesen Fernwegen beteiligt waren.

In der Beilage befindet sich ein Vorschlag der Beil-Morphologie, der ursprünglich für die äneolithische geschliffene Industrie aus der Region Čáslav benutzt wurde (**Abb. 17–20**; *Žápotocký 2002*).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Archeologie západních Čech

4

Tato publikace je spolufinancována Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

© Západočeské muzeum v Plzni

Odpovědný redaktor Milan Metlička

Technická redakce, grafická úprava, sazba písmem John Baskerville Ten OT
a Myriad Pro Tomáš Bernhardt

Redakční rada ve složení František Frýda, Ondřej Chvojka, Miloslav Chytráček,
Jan John, Michal Lutovský, Filip Prekop, Pavel Vařeka

Návrh obálky Martina Šmejdová

Vydalo Západočeské muzeum v Plzni v roce 2012

Tisk: Typos, tiskařské závody, s.r.o.

1. vydání

Náklad 300 výtisků

Zapsáno v evidenci periodického tisku pod evidenčním číslem MK ČR E 19272

ISBN: 978-80-7247-095-2

ISSN: 1804-2953

Za obsah článků a kvalitu grafických předloh odpovídají autoři.